

P.P. 1-154
810

A44/82
K34

K34/82

Crimes and wrongs

ind. U.
court
crimes
wrong
injury
witchcraft
8th & 9th

H. M. Mohlabe,
Bethany Mission,
P.O. Drishardtsdal
8-3-1948.

8 APR 1948

Makgotla a go sekisa melato.

Makgotla

ind. le ha Makgotla.

pp
36 x 26 39 p 154
60 x 32 = 80 x
= 75 pp
typed

Kgoši Mohumagadi Marebole.

Maina a makgotla a ka mošate a go sekisa melato ke aña: Nchobyané Mohlabe, Makgwapeng ke mogolo wa Nchobyané ke yēna Kgoši ka gobane Maphuphē mogatš'a Marebole o ile gohwa ke moka ba bea yēna Makgwapeng gore a lele Mohumagadi. Makgwapeng le Nchobyané ke bana ba Kgōrō ka baka la gore ke bana ba Marena Maphuphē ke bana ba mosadi go Mamorei ngwana Morei. Ka baka le we ba ga Mohlabe e be ba baba babedi.

Gona le letgotla Kgora ya ga Matu mu, ba we Maina a bona elego, Matšaboloko Mašumu, Mathole Mašumu, Patši Mašumu, Mpedi Mašumu, Lacket Mašumu, Mabatla Maseōkōma, Mabuwakanye Maseōkōma, Moketšelo Maseōkōma. Kgoši ya bona ke Mamogagare.

810

K34/82

2

Ka lona lebaka lewe go buša Mohumagadi Marebole kgōšana ebe e noba Mašumu fēla. Gona le dikgōrō tšē dingwe tšē pedi ke tšēna Pōpēla le Masete ba we le bona elego beng banaga e. Kgōrō ya ga Pōpēla bagolo ba yōna ba tšena lekgotleng la Mašumu. Bagolo ba kgōrō ya ga Pōpēla ke ba Mokwašē le Segakgomele. Bagolo ba kgōrō ya ga Masete ke Butšwana le Megōši, byalo bana ba ga Masete ba tšena lekgotleng la ka mošate. Ke gore masete ke matseta waka mošate, Pōpēla ke makgolo wa dikgōši, Mašumu ke kgōšana ka baka la gore o na lelešaba le gona ke mogolo wa Mohlabe.

Gona le maina a bakgoma ~~ba~~ ba we ba ilego ba ngwadiwa lekgotleng la ga Mašumu ba we elego Mabatla Maseōkōma, Mabuwakanye Maseōkōma le Moketšelo Maseōkōma. Batho bana e sale batho ba ga Mašumu ba no araga, kudu e nyakiloba ba ga Masete ka gabane Mmago bona Makewele oile a dula le monna wa

810

K34/82 3

ga Masete bare ke Masefane. Oile a dula naē kabaka la gore monna wa gagwe oile a hwa ntweng ya Mathripi, byalo kgorong ya ga Masūmu gwa hloka yo a ka dulago naē.

Makeswele le Masefane ke ge ba bēlēga bana bana ba ngodilwego ka gōdimu. Matswale wa gagwe wa monna a seke a fēla a eya a bona banage ba babya, le tōa goja tōa gagwe a saji. Ba fēla bare ke moratha buswa a bya gagwe. Ke moka ke ge a bōna ga batse gore ba bogadi a banthate ba nkōma ka Makōmō. Ke ge anapa are nna ke nna makeswele kgotlella molepyaadi, nne ke nna Maseōkōma sa moratha, ke moka bana ba gagwe ya napa ya ba ba ga Maseōkōma ke gore ke kgōrō ya ga Masūmu, ke yōna kgōrō ya borarō.

Kgōrō e kgolo ke ya ga Masūmu o latēla ke Pōpēla ka morago ke Masete. Ge ba ete le lekgotleng, motho a fihla a dumediša, masete o tšea Maduma o a fa Pōpēla a fetetša ga masūmu, Masūmu a

810

K34/82

4

fa Nchobyanane, ge Matkwapeng a le gô.
na ke moka o a fa yêna ke moka o
a iša ga Mohumagadi ka lapeng.

Bogolo bya bôna, Matkwapeng ke yom-
ogolo mowe matgotleng, o la têla ke mo-
vatho Nchobyanane, a latêla ke ~~na~~ Mamo-
gagare, a latêla ke Matoboloko Masumu,
a latêla ke Mathole Masumu, a latê-
la ke Jacket Masumu, a latêla ke
Mpedi Masumu a latêla ke Patsi Ma-
šumu, a latêla ke Mabatla Maseôk-
ôma, a latêla ke Mabuwananye
Maseôkôma, a latêla ke Mokwašo
Pôpêla, a latêla ke Segokgomele Pôpêla
a latêla ke Butswana Masete a latê-
la ke Mogôši Masete ke moka ke yê-
na molata we bôna.

Matgotla ana gona ke letšatši le we ba sw-
anetšego gore ba kôpane mošate tšatši
la melato, fa gona molato o ka yagowa
tsena ka ntle le Masumu ke yêna a sw-
anetšego go sekisa molato pele byalo o-
re kowe o mošita a kgone a o fiti-
ša. Ka lona letšatši le we kgotši o swa-
netšego go motša letšatši le we a swane-
tšego gotla le ba lekgotla, ke yêna Maš-

810

K34/82

t 5

mu a tšibišago lekgotla la gagwe, gore di-
taba tšela dirišitago mona ditlaba kgoro-
ng ka tšaki la gore. Yo mongwe le yo mong-
we wa tšeba gore melato e sekiwa e sa
le ka motšwanyana, mosegare melato a
e sekiwi ka baka la gore ba bangwe ba
ka fotliša sešela. Ba gathancha lekg-
otla go seka melato.

Lekgotla lena le swanetšhe gore lebe le-
kgotleng ka mehla, byalo ka gobane diēta
pele ga ditsibi, motho a ka hlōkagala le-
kgotleng ka baka la bolwetši, goba leēto
fēla mabapi le leēto o swanetšhe go tš-
biša gore le seke la makala ge le sa
mpone lekgotleng ke tla ba leleēto, ke
ētēla bokēte.

Ge motho a ka fodula kantle le se-
sewe se moswerego, gona mowe le-
kgotla le swanetšhe go nyaka go tšeba
gore molato keng, ge o saka wa ba
gōna lekgotleng, fēla a ka seke a fo-
homola o swanetšhe go bolēla le baka
le we la go moswara. Ge a kaba a
bolēla gore ebe ke nwele, batla motšā
gore o seke wa tšoga wa boeletšā
le nena gonwe se a gomaka, tere

810

K34/82

6

Ka morago ga mo melato e fedile yaba
gôna re tsamago re enwa.

Byalo ka Patši Mašumu leina le a se
la gagwe, mong leina la gagwe le gôna by-
alo e dioba ke batho ba kgale ba le lebetšê
ka baka la gore goile gwa gola leina la
Patši. Mokgalabye yo wa ga Mašumu
go kwagala gore mohlantšona le byalwa
ebe a sae lekgotleng. O be a sa šale
a dutši ka gae, ebe e re kowa ba swere tsela
ke moka a gome are gobôna ke lebetšê patši
yaka, ke moka a gomê, a boêle ka gae. Ke
moka o napa a dula. Ge ba boya ba mu-
tšiša gore molato keng o saka waba gôna
lekgotleng ore, go bona, ke baka la patši
byalo ge here ke a lelatêla, ka hwetšana
gore le nchile, ka bona gore mosepelewa
go sepele o e noši wa baba, ka goma,
ke moka a no fêla a dira byalo byalo
mohlantšona wa byalwa.

Baile ba šitwa go moncha lekgotleng
ka baka la gore bokgômana byo o tšwa-
letšwe, mafelô ba bôna gore a ka laya
butši, lekgotla la re go yêna wa bôna
kôma e loma beng ba yôna, le hono
re go nyaka pudi tšê pedi, gore yo mon-

810

K34/82

7

gwe - wa lekgotla ge a ka dira mokgwa
o, le yêna a tobe gore o tla tšeiwa ka
yêna kgati e.

Ge molato oile wa pulla lekgotleng la
kgošana, kgošane e swanetše go fitiša
molato o ē lekgotleng la mošate. Kego-
re kgošana e tloga le mamundi ke mo-
ka a ya naē mošate, a fihla a bega.
Kgoši gore ke tlišetše motho yo mo, o fapa-
ne le mokete byalo, ra bona gore mokete o
na lephōšō, byalo monna a ne nna a ke pone
phōšō. Ke moka kgoši o tla ba batšā gore ka
tšatši la gore le swanetše gore letle, ke moka
kgošana e tla batšā motho wa yêna a ne
morena ore ka tšatši la gore o swanetše
gore o be mo, o seke wa lebala gobatšā
ba geno gamōgō le ditlatše tša gago. Ke moka
kgošana e bula difate e atloga.

Makgotla a sekisa melato e fe le ya bafe.

Melato kamoka ge motho a thomile a
dira molato, ba swanetše gore bare pele
ga gore molato o ē lekgotleng, ba o bolēle
ka gae, molato o we ba ka sekego ba
o bolēla ka gae, ke molato wa polaō, o
we molato o swanetše gore o bigi-
wa kgošaneng, kgošana le yêna e tla

810

K34/82

8

o fitišetša go kgoši, yaba yêna a ka
sekišago molato wa mohuta o we.
Melato e we e sekišago ke lekgotla keem:
Polaô, boloi, hlalanô, madi, mesela,
Madiš, Mabêlê le polayanô ya dikgon-
gohlaga, mpa, dihlapô, goutsua, go
nchea mpa, manyalo, mmei wa letšatši
Mogamaka le mokhudi le Ditloamarapô.
Melato ya dithsele, ke gotiana ga ba-
hlankana madišong, go chipana ga mathu-
maša merogong, go lwa ga ba banyana le
maroga.

Molato wa polaô, ona ke molato o mo-
golo, o we o swanetsêgo go išiwa mošate
byalo ka molato wa monna wa ga Mase-
te le Pudi ya Mabe Moraba, monna
wa ga Masete leina la gagwe ke Mola-
momoso. Mosadi wa molamomoso oile
a dira byalwa bya go thethiša Chemo
ka molapong. Mehlare ya ka molapong ke
e metelele kudu le gôna e batagane
dinhle tša tšona dikgomagane, byalo ge
motho a rêma dimyaka hlôhômêlô. Tele
ge ba sešu ba nwa ebe ba ripa ka hlô-
kômêlô.

lebaka la gonwa byalwa la fihla ke

810

K34/82

9

moka letšema la kgobakhanêla pitsa ya byalwa, ba bohwetšana byalwa bya mphōgō ba bonwa le byōna bya banwa. Lebaka la go boêla go thetha la fihla, ba boêla go thetha ye motho a nwele mahlō a gagwe ge a lebella selo o nohwetšana gore se a sepela goba go mōna.

Masete o be a ripa sehlare ka kgama la, a sa bone le gore ka fase gona le batho, e ile ge sehlare se thetha se nyaka gowa yaba gōna a le mogago gore ka fase gona le batho, a hlaba motšōzi wa gore chabang, yo mongwe o ile a chabêla nneteng, yo mongwe o ile ke a chaba a chabêla ka mola sehlare seyago ka nthse, yaba sehlare se theugile sa fihla sa thsekga. Mokgouta morwa Pudiamotse ke moka sa molaya.

Modirō wa letšema wa fêla barwala motho wa batho ba we ba moiša ga.

Moraba ke motho wa kgōrō ya ga Moraba a kitima a bega kgōzi ya gagwe taba e, baga Moraba gamōgō le kgōzi ya bōna ba fihla Mosate ga Mohlabe ba fihla ba bolêla ditaba tōe, byalo Mohlabe a bitša ngwana wa gagwe a mubi.

810

K34/82

10

ša ditaba tšē. Masete a ha a seka molato oile a etumêla, ure fêla a ha dira ha kgole, ke moka kgoši ya re go Moraba molato ke a o bôna boêla gae, Moraba a boêla gae le batho bagagwe.

Mohlabe a botšā Masete gore wa o bôna gore molato o ke o mogolo, molato wa motho o lefa ke lesome la dikgomo le kgomo tšē pedi, o swanetšê go rapêla molato o, Masete a ncha kgomo tšê hlanō a soma sebaka sa go rapêla, Moraba a fetola ha gore o swanetšê go ncha dikgomo tšê hlanō gape. Masete a tšama a kôlota a lefa molato wa fêla gela ba seke ba lefa taba e, ekabe ile ya tšōša mafesefere wa ntwā, ha goba ne malaō wa se sotho le ge motho o sa molaya ha kgole o swanetšê go folefa ~~ka~~

Molato wa hlaga, hlega e aila gore e chubiwe, fêla ge o ha chuba ya seke ya ya ya chubêla batho gōna a gona taba. Gobe gona le monna yo mongwe wa matumi wa ga Magoman e bare ke Dinpanpa. O be a fo tšōma a le noši, a noya a bolaya dip-

810

K34/82

11

ôôfôlô a boya gae.

Ka tšatši le lengwe a tšwa le tšolo, a finla
a gôšâ mollô, a faga tšâ gaja tšâ gagwe
a ja, ke moka a tšwa le tšolo la go tšama a
tšoma. Felo fala a gôšitšego mollô ke
moka ke mošasâ, oile a o a ile gotsoma a
hwetšana gore seša se sengwe se neek-
tšitšê le foka, le foka le owele ka mokgwa
o leka kgônago.

Monna a ka a êla hlôkz taba e, a du-
la a tšbala, ka mošana a tšogêla go
tšoma, kgantše hlaga e fihlile gae, e
dirile kotsê e kgolo. Metse ya go swaga
môgô le dipudi kena, Metse waga
Masumu, wa ga Pepêla, wa ga
Mongale, wa ga Sokane, wa ga šoi
wa ga Mohôfe le wa gagwe Magoma-
ne.

Hlaga e we eile ya dira kotsê gago-
lo, ka gobane dipudi diile tšâ fêla, ga-
môgô le mabêlê, ge ele mengwakhô yôna
ga e lewe ka gobane a se bophelo bya
motho e be baka no rêma diphate ba
goma ba aga, byalo dipudi le mabêlê
ke sehlogo se segolo kudu. Kgoši ya
ncha masoguna gore sepelang le late

hlaga kamo e tšwago, ba rogana ba lata
 hlaga, ba ya ba hwetšana monna yo we
 waga Magomane, ba mutšiša gore eka.
 ba hlaga go chubile mang, monna a
 seke a seka are, dikgoši, ke be ka
 gotšā mollō, byalo ka kgolēla ka mathe
 kō, keile ge ke boya mowe ka goba ke-
 ile ka hwetšana le foka le swele, ka
 thōma go makala, ga lehono e be ke
 swanetše goboēla gae.

Ba mohlalōšetša gore hlaga ya ga-
 go e dirile ko tše ekgolo kowa gae,
 metše, mašaka le ditšhiba tša mab-
 ēlē diswele gamōgō le matše waga-
 go. Monna ditšebē tša tša ēma lehl-
 ōgō. Ge motho a ile a dira ko tše ya
 monuta o, ba fēla bare ke ko tše, o
 tla le fēla mang a šia mang, ba-
 nna ba gopola polēlō e we, kemo-
 ka ba swara monna ba molaya ba
 la hlēla ka moleteng wa thakadu ba
 tloga, ba fihla mošute ba bega gre
 ye mohwetšane byalo ye bolaile, kgoši
 yare molato a o yo, ditaba tša fēla
 ditla mowe.

Polatō nama ya betwa e abegwa, motho

a ka bolaya motho, ke moka beng ba ngwana ba fohomola, Kgoši a ka seke a tšenela taba e we. Kudu taba ena e dirêga ge e le bana ba motho, byalo ka Khašane Malesa o ile a bolaya moratho wa gagwe Ntekwane, bana bana ke bana ba Phupu Malesa.

Khašane o be ana le mosadi, moratho e sale kgope, byalo moratho a dula a tšwenya mogolwane, tšatši le lengwe le le lengwe ge ba nwele byalwa, ke moka Ntekwane o fêla a elwa le mogolwane, mogolwane a chaba a tšama a rōbala le metse gamōgō le mosadi wa gagwe. Ka tšatši le lengwe a dira byalo, mogolwane a tša moratho ka sebolai ka gare ga phogō, ke moka moratho a babya ka morago ahwa. Monna le mosadi, ba bōna gore ge re ka iša ditaba kgorong goka seke gwalo-ka ka gobane ba kae, ba bolaya ngwana, byalo go ka one gore re fo homola ka nnete ba ile ba fohomola, magoši a baka ba kgona go tšenela taba e we, kabaka la gore a baka ba bigiwa.

Molato wa mohuta o wa polcō Kgošana a e ahlole, e no o tšea ke moka

810

K34/82

14

a aisa mošate, ke kgosi yowe a swame-
tšego go ahlola.

Bolai, ke taba e ngwe e kgolo e we kg-
ošana e ka nobutšišago, empa a ka seke
a difetša. Ge motšo aile a loya yo mong-
we bogologolo ebe ba bolaya, byalo ka Mo-
humagadi Mamoko ke ngwana Lopêla
oile a loya motšo ke moka ba molaya. Ba-
bangwe ba ile ba moseba gore, ka tšatši
la gore ba tlilo gobolaya, mosadi e re molat-
o a o gōna, a seke a chaba a fodu-
la. Lebaka la fihla la gore motšo a bola-
ilwe.

Bare go mohumagadi o tšebe gore o swa-
netšhe gore o bolaiwe ka bakka la boloi bya
gago. Ebe ba šetšhe ba tšobitšha ba magu-
kala, ba fihlile, bare go mohumagadi se-
pela o hlapa, kemoka a fihla nokeng-
a hlapa, a boya ba meakanya merini
wa gagwe, a hlōmêla, dilō tša go kga-
biša mekamō wa gagwe, a para dik-
obo tša gagwe tša bogōši, a tšwara nte-
pa e ntswa le tšetō. Bare go yêna
o swanetšhe go sepela a yo tšwa ka
mafōrō, a dirabyalō, bare go yêna
a gome a goma. Mosadi a raga the-

810

K34/82

15

tō le ntepa ka mokgwa o a ka kgomago,
a fihla a kwatama pele ga banna a
loša, bare morena. Mowe banna ba ba
ntši mahlō a bōna a tletše megōkō, yaba
banna ba magakala ba tlēma mohumaga-
di ka thapō ke moka ahwa.

Baloi bya ge go fihlile matgowa mona-
geng e, molaō wa magowa wa fihla
gore motho yowe a bolalego motho o sw-
anetše gore le motlišē gorena, ge eledi-
tuba tša gobolaya motho ka dithuri tša
šwiriri le swanetše go ba lifiša. Gotlo-
ga mowe ge motho aile a loya motho, o
swanetše go lefa ka lesome la dikgomo le
kgomo tše pedi.

Motho wa pele yowe a goloya gana-
mo molaō wa sekgowa o tšene ke
Mageketla Mabakane. Ba ya dingak-
eng, byalo dingaka tšaya tša motia, by-
alo ka ge molaō wa sebotho ele gobola-
ya. Ba rēra gore motho yo o tla fe-
tša lešaba, bokaeone e se gore a ra-
kiwe mo nageng ena, ke moka le kgotle
la kwana mowe morerong o we ke-
moka bare go molai o swanetše go
tloga mona nageng ena.

810

K34/82

16

Naka la tlou ke pheko le marumu a thibe-
la ke lona. Mokgalabye yo we a ncha nak-
a la tlou, a rapêla molato wa gagwe wa
boloi, baile ba a mogêla thapêlo ya gagwe
molato wa fêla.

Mokgalabye yo go kwagala gore o be a loile
ka kgorong ya mošate, ngwanana yo we a
go moncha ke Dichila. Mosadi yona
yo baile ba mophôphêla, a nyadiwa ka
dipudi tša kgôrô. Bakeng sa gore ba no mo-
tšea fêla, a baka ba motšea fêla, kga-
nthe mola a nche dikgomo e be ba kaseke
ba mofa dikgomo tše dingwe.

Motho ge aile a loya o swanetšê go
ncha lesame la dikgomo le kgomo tše
pedi. Ge a sena dikgomo o swanetšê
go kwatamiša letolo, ge mamundi a
gana letolo gôna moloi o swanetšê go
tšama a bapatšâ ngwana wa gagwe.
Byalo ka ~~Moya~~ Moya Mabakane ke ng-
wana Sacai o tšene ke baga Mab-
akane. Mosadi yo oile a loya ngw-
ana wa Mamokheradi ngwana Mase-
te, yo we a tšene go ke baga Mokg-
ahla. Baile ba tšwa ba le kgorong
ya mošate.

810

K34/82

17

Ge motho a yo thōma motho, mothowa gagwe, ore gohwa ke moka a tšama a kwella, byalo ke moka ditaola tšā ncha motho yo we elego moloi. Ge a goma o swanetšē gora ba motse kamoka gore ebe kere a re tšameng re e kwa lehu la ngwana waka. Mamundi o swanetšē go ncha sa goya ngakeng, ke moka ba tšwe, ditaola ge tšō tia yo mongwe wa motse, byalo ge ba fi-hla gae ba bolēla taba e.

Mathomiwa ge a belaēla o swanetšē go tšibišā ba gabo gore ka mono nna banthōmile boloi, byalo ba gabō ba swanetšē go motšā gore ge eke ke nnete, o swanetšē gor re botšā. Ge a gana gore taba e we a ke tšebe, ba swanetšē go ya le morediwa bōna bogadi, ba yo bolēla mabapi le goloiw-a ga ngwana wa bōna, ba bo moloi le bōna ba tlilo kwa boloi bya ngwana wa bōna. Ditaba tšē ba dibolēla ka lapeng la bo mamundi, byalo batswadi ba bo mothomiwa ba swanetšē go ncha chelete ya go ya dingakeng.

Byalo ke ditaba diswanetšē go ya Kgorong, ba yo tšwa ba le gōna. Kgošana e tla ba tšea ba ya Kgorong ya mo-

810

K34/82

18

šate a fihle a ba begêle ditaba tšê, kemoka ba ba sekisê, ba dikwe pele, ge baile ba butšiša mothomiwa gore wa phekgā a dumêla, gōna kgoši e swanetšê goba fa tsela, a bee a ba afe le tšebe ya kgoši.

Ditšebe tša kgoši bolainy bya mpya ebe ele Buthwana Masete. Ge sedupe ele sedupe sa nnete, pele ga gore a iše batho ka methopō ya bōna, wa swanetšê go bitša ditšebe tša kgoši a mee thekō, byalo a kgone a bea balaolwa kamadulō a bōna, byalo kemoka a kgone a ba laola. Mona golaoleng ga bōna o swanetšê go banya ka methopō ya bona byalo a bolêle dika tšewe ba ditšebago. Ka morago kemoka o tia molai.

Batho ba we ba kilego baya dingakeng ba bolêla gore ge ba fihlile ba dumedišā, ka morago ga go dumedišā kemoka ngaka e atloga ya boêla ka gae, ge e tšō baya e tšwa e tšwere motšoko, kemoka ya fihla ya tšolla motšoko kamoka ga bōna batla ba soba seatleing sa ngaka ba kgōga, le motho yo a sa kgōgego o swanetšê go kgōga. Ka

810

K34/82

19

morago ga mowe ke moka nyaka e khōma go balaola go fihlêla etia moloi, ge a motia o swanetše go motša mabaka, ge nyaka e bolêla nnete, nyaka ke moka e kgonne go laola, mowe moloi a sa kgonego go ganetsä nyaka. Ditsebe tša kgoši ge ba tšoboya ke yēna yo we a swanetše go gohlalošetsä lekgotla dipolêlo tša nyaka.

Yo ile gwa ba byalo ka boloi bya Moya, byalo kgoši yare go бага mabakane le na le molato moya ya lena e tšotia ke nyaka. Bere re tšō dikwa ka noši re sa tšama re tšaya dikōta. Kamorago ba ncha letōlo, byalo бага motgahla bare ngwana wa nōga ana nōgana a re morate, ke ge бага Mabakane ba tšama ba bapatsä ngwana wa bōna, Dena Sekgoka a mogēla dilō tša bōna, a ncha lesome la dikgomole kgomo tšē pedi, ba ditšea ba ya balefa boloi ka tšōna, ke moka molato wa fēla. Moredi wa Moya yo we leina la gugwe e lego Mabakane a ya ga Sekgoka go apēla boloi hwa m magwe.

810

K34/82

20

Hlalanô, molato ona wa hlalanô ke molato o we kgošana e ka o ahlolago, byalo e ka nore ge mamundi a bala tše dingwe tše we bahladi ba sa dithebege, yaba mamundi o tšwela pele le pelaélô, gona mowe kgošana e ka tšea molato wa ya lekgotleng le legolo, ka gobane kgošana a ya fiwa molaô wa gotlêma motho.

Pele ga gore o e ga kgošana ba swane tše go bolêla ka gue ga bo mothepa, ka gobane ge kgarebe e hludile, le ge mosogana yo we a goba a motšea, a kwa gore mosadi o kwane le mosogana yo mongwe, a ka seke a bolêla, yêna sa gagwe a ka noya bogweng gobôna ge eke, mothepa a ka seke a mohlôkômêla, a bônê ga batše gore batho bala ba go motšea ba bolêla therešo. Le ga go le byalo ga gona polêlô e we a ka e bolêlago, o lebeletšê fêla lentšû la gore kla o e kgopolêlê.

Mohlang o we, monna yo we a kladišago a fihlago a setšibisa ka lapeng la bo mothepa, ba kla motšea gore nyalang, ge ba nyetšê ke gôna ba ka kgona go, ba bitšê mokgonyana wa pele ge m-

810

K34/82

21

o kgonyana yo moswa a nyetše. Le yêna
mohgonyana yo moswa ba swanetše go
motsā gore, mohleng mong wa mosadi
a e tla o swanetše gore o be gōna fê-
la re tla gobotsā tšantši le we re tla
ba bitšago ka lona, gore ba e kgopolêle, e
tlare ge banchitše mohgonyana wa kg-
ale, yaba gōna mosadi ebago wa mokgo-
nyana yo moswa.

Mmaka pela o baka a e swere, se êma
sena se ile sa bolêlwa ke monna wa ga
Masete yo we a ilego a hladiša mosadi
ga Mametsā leina la gagwe ke Mohêlê
Masete la mosadi Mamarumu. Monna
yo wa ga Masete ebe ele segole, a hwile
leihlō, byalo a piša basadi ba da modume-
le. Ke ge bagabō ba tloga ba yo fihla ga
Mametsā ba fihla ba loša Mamarumu,
ke moka mothepa a dumêla, ele gore m-
osadi yo o be a lošitšwe.

Ge ba kwane le mothepa, ba tloga baya
ba botšā le sogana, le sogana la re go
lukile, byalo re swanetše go dira byang
bare go yêna, mmaka pela o baka a
e swere, are go bōna sepelang lo mo-
chabiša, ke moka baya ba mochabiša.

810

K34/82

22

Ge ba fihlile le mothepa gae ga bole so-
gana ke moka baya ba mouta ka ga kga-
itšedi ya Mokêlê Makgapa yo we a
tšerego ke baga Lewele.

O tšebe ga botse gore mosadi o be a sa
tšebe monna gore ke monna we mohuta
mang, o ile a no butšiša fêla banna bawe
ba moapišago gore ke motso yo mabyang, bare
go yêna ke mosogana yo motse, ore o kile a
go bôna ka monyanya we dikôma fa kg-
orony ya geno, ke yo moswena, yaba mo-
we ba bolêla tšerešo, fêla o be a hwile le
ihlô le lengwe, mowe ba seke ba motšâ.
Mothepa ka mehla a nyane go lebana le
monna, fêla e rile mohlantšwe o we ba mo-
chabišago, mosogana a fihla a dula a
lebella tšekô, a molebeletšê ka leihlô la
gobôna, mothepa le yêna a mogêrula
a mona ka mohlagaeng a otee, kaga
leihlô la gobôna, a bôna ga botse gore
mosogana ke yo motse.

Molac wa mothepa, ge a bôna mosog-
ana yo we a molositšêgo a nyane gore
a mone mahlong, wa khurupêla. Ba so-
ma motso a ya ga Mametšâ go babot-
šâ gore ba nyakelle ka mono. Baga M-

ametha ba tšwa ba rwele melamo le marumu, ba e tukišeditšō ntwa, byalo-ba ga Masete bane a wa baga mangolo ditgomo šedi, bare go bōna a re na taba le ditgomo tša lena ngwana wa rena wa tšeiwa, re nyaka ngwana wa rena gona lehono. Baga Masete ba bōna gore go thathufile, ba roma motho a kitima a ya a fihla mošate, a bolēla ditaba tšē mahlong a kgoši.

Kgoši a yaka ya roma ngwana eile ya thathoga, ka noši, ya fihla, ya dumedišana le baga Mametša, byalo baga Mametša ba bea marumu a bōna fase, ke moka ba thōma go dumediša, ka morago ga maduma ba butšišana maphelō. Ka morago ga fa we, ba thōma go anēgēla kgoši se we ba tletšego sōna, morena a ba fetola ka gore ke a lekwa ba gešu fēla taba ekgolo le nyatsitšō ka gobane ye ngwana waka a tšile a lebetšō e be le swanetšō go tla go mpatšā byalo ke bōne phōšō ya ngwana waka lehono nna ke nna mošemanyana. Baga Mametša ba ile ba rapēla Mohumagadi Marebole, a ka a ba lifiša.

o ile a ba tswarêla. Kemoka ba tšena ditabeng tšewe ba ditletšego. Ba bolêla gore morena re fapana le bana ba gago, ba tlile ba utšwitšê ngwana we rena, ele gore ona le mowe a gago, taba ya bobedi o bile o nyetšwe. Monna yo we a goba a motšea a mothomile e sale yo monyane.

Kgoši yane le a kwala, mmatla re romo o sima sa gagwe, Masete oitšê o tla dikgona, a ke a dibônê, Masete tšwela tšwela re go bône, beng ba ngwana ba fihlile. Masete a ncha lesome la dikgomo le kgomo tšê pedi, bare ka dikgomo re a dikwa byalo a tšebe bo mammalane, ge ele dipudi ke lesome la dipudi le pudi tšê hlano, le nku tšê nne, a ncha ditô tšê we ka moka. Ba motšea bo mammalane gore diile tšê tšwela manamane a mahlano, a goma a ncha kgomo tšê hlano, ka moka ge digahlane ya ba lesome la dikgomo le kgomo tšê dišupago.

Ba ga Mametsä bare re dikwile, byalo

810

K34/82

25

e be re kgopela ngwana gore re tlogê
naê, o tlatla a motšea ga boke ka
gae, bare a wa banna ba ga Mametša
maka pela o baka a e tswere, sa ts-
ena ka ganong ga kau a se saet tšwa,
kaba e we baga Makgolo re ka seke ra
ekgona.

Ke lebaka la mo dikgomo disasepele ka
mangolo, ke moka ba gapa dikgomo tša bo-
na le dipudi le dinku ba tloga, fêla baile
ba šia lentšu la gore, mohlantšhe re bitša
monna yo we a goba a motšea leswa-
netšhe go hwetšana lentšu, le tle le bone
ge a tšea kgomo tša lena.

Ba fihla ka gae, ba bitšana kamoka
ba boleloko la bo mosadi, gamogô le dikg-
a di le bo makgolo wa mothepa, ba ba
hlalōšetša ka mokgwa o ngwana wa
bona a sepetšhego ka ona. Baile ba du-
melana gore go lukile a motšee, fêla
enoba a re tšebe mosogana yo we a mo-
tšhego gore ke morwa mang, bare ke m-
orwa Butšwana, Butšwana re a moto-
šea a keve ke motšeta wa kgosi, bare
ee. Bare go lukile lena bea letšatši
le we le tlogo bitša ba we ba goba ba

810

K34/82

26

Mothēa.

Barē ka tsātšī la gore letle re tlabare
rometšē motho gore a ba tšibišē, ba hladi-
wa. Baile ba dira byalwa bya gore moh-
Ba lang ba hlakanago, ka morago gamodi-
kaba difedile gore ba nwe. Tsātšī le
we ba riteletšāgo ba tšibišā bakgonyā-
na gore ka tsātšī la gore le swanetšē go
tla gobōna ge ditšgomo tša lena re e
fa motho yo we a goba a mothēa.
Yo mongwe ba moromēla ga Kgohlwane
gore klang le Kgopolēle ka tsātšī la gore,
ke moka ba tšibišā le beng ba mothepa
ka moka le ditšgadi gamōgō le bornakgolo
wa mothepa gore ba tle ba fe ba ga Kg-
ohlwane ditšgomo tša bōna.
hetšātšī la fihla la gore batho ba kgob-
akane, mokgonyana yo moswe, ba me-
ka ngwakone, byalo mokgonyana yo we
a hladiwego, o dula ka kgakalabya-
lo, beng ba mothepa ba thoma gobolēla gore
re le bitšitšē re le bitšētšā gore re nare
paletšē kengwana, o tšecane le banna
ba ga Mahlabe, ka gorialo re ra gore
bolēlang thoto ya lena, ke moka ba bo-
lēla gore, lena le a ditšeba re nyetšē

mo ka lesome la dikgomo, le dipudi tš'e phethago menwanwa e medi le dinku tš'e pedi, bomammalane ke manamane a mahlano. Ke moka ba ncha ba ba fa, molato wa fêla, ba hladiwa ba gapa dilô tša bôna ba tloga, bala ba swanets'e gobolaya kgomo, pudu ya manganga-hlaa, pudu e we ba e bolaya ka molamo, bala le bôna ba swanets'e gobolaya ya bôna pudu tseleng. Ke gore dipudi tš'ena ba dibolayago ba fêla ba bolêla gore a ke bolae wena ke bolaya mokete, bala le bôna ba dira byala.

Ge o hladiša motho, o swanets'e go sepela le dingaka, ge o saka wa sepela ka mokgwa o we, mosadi a ka seke a go a pêla, ge ba bolaya pudu e we ba bolêla gore a re bolae wena re bolaya mokete ba hwetšana gore a re wena monna, o swanets'e go hwa goba mosadi o wa hwa. Byalwa byala ba šala ba enwa, ke moka bogwe ke bya mokgonyana yo moswa.

Molato ona wa hlalanô o ya kgorong ge batho ba ganetsana ka dilô tš'e dingwe, ge baka kwana ka dilô

ts'ewe, ba no lefelana ka gae molato wa fêla.

Madi ke molato wa gotiana byalo yo mongwe a nkha yo mongwe madi, motho yo we a go ts'wa madi, a swanêla go kitimêla Kgorong. Nka hlalosa ka molato o we okilego wa dirêga. Matlala Mongale o ile a tia mosadi wa gagwe yo we leina la gagwe elego Mafiri ngwana Macbane.

Mosadi yo ke sefeti, o kile a moswara ana le Piet Mongale byalo a moswariela. Ka ts'atši le lengwe mosadi a gôrôga bošego, monna a gopola gore mosadi o be ana le monna yola a go moswara naê. Ke moka e tia mosadi mowe a bago a mopyatla hlôgô. Ka moswana mosadi a lebella gore ke tla bôna monna a moromêla sebaka a seke, a moromêla, mosadi a roma motho gore sepele o mputsišets'a gore ke hwelang. Monna a seke a fetola sebaka a nohomola. Mosadi a bôna gore, monna a bône ga batse gore o nkobatšitš'e.

Mosadi e tloga, a iša ditaba Kgoro-

810
ng. Byalo Kgōrō ya a mogēla ditaba, ba
botšā mosadi gore go lukile ka tšatši la
gore o swanetše gotla. Mosadi are ko-
ba ke kae lebaka le ka moka, Kgōrō ya
re go lukile re a gokwa mosadi, dula
ga namo, re sa roma motho a kitima
a yo bitšā monna wa gago, ditaba e
tlaba tšā ka moswana, mosadi a dumē-
la go dula mošate.

Ka moswana monna a fihla le banna
ba gabō. Lebaka la lekgotla la fihla la
gore melato e sekišwe. Byalo ba lekgot-
la bare go monna a obitši ke tena o
bitšā ke mosadi wa gago, byalo mosadi mo-
nna yola wa gago, ke yo. Monna are go
lekgotla go lukile a ka no mpošā sewe
a mpitšehāgo.

Mefiri a thōma gobolēla, are thobēla
lekgotla, nna ke bolailwe, ke monna wa-
ka, byalo ka tomēla Mamogaōane Ise-
lane gore a yo mputišētšā gore naa
ke hwelang, byalo monna a seke a ya
a fetola monna waka sebaka, a
bolēla fēla gore mosadi wa golapisa
sepela o dula, ke ge mokgekolo yo we
a etla a mpošā mantšū a we, kemo-

810

K34/82

30

Ka ke feta ketta mokgorong, ke nyaka
gore a mpoššê gore ke hwelang, thobêla ba
bina tloa.

Matlala a êma, are morena lekgotla,
ke nnete mosadi ke moteile, byalo a ch-
aba, ka morago ke bôna Manogasane a
fihla are o rumile ke mosadi waka go
butšiša gore naa o hwelang. Na²ka ka
ka fetola sebaka selo, keile ka motšā
gore sepela o dula wa go lapišā, yêna
mosadi ka noši wa ditseba.

Mosadi ke motietšê bohlotlôlo, ka tsatti
le lengwe keile ge ke tšwa mabyalweng
bošego ka hwetšana bana ba robetšê ba-
e noši, yêna a segôna, byalo ge ke butš-
iša bana, gore mmalena oile ka e, bana
bare o tlogile, le Piet ba ile ka mo maf-
uri. Ke moka ka tloga ka ra rêla ka
mafuri, ka hwetšana monna le mosadi
ba šumile mošomô wa bôna byalwa
bo ba tagile. Ka batia bedi ga bôna,
monna a tloga a chaba, ka moswa-
na a romêla sebaka ka moswaiêla
molato wa fêla.

Lehono ke fihlile gape ka fihla, ka
hwetšana bana ba dutšê kgorong, ba-

nenyana ba leka lapeng, byalo ka fihla
ka kwaêla, kaba ka bôna gore batho ka
moka baya malaong, ke moka ka lla bana
legogo ka rôbala nabô, erile bošego gare
mosadi e fihla byalo ka mutšiša gore mo-
lato keng o baya bošego, ke moka mosadi a
thôma go rogana, go fihlêla mowe kek-
atago ke motia. Thobêla lekgotla.

Mašumu are ditaba ke tšewe lekgot-
la, lekgotla la re se a dikwa, byalo
are kera gore ba la moleng.

Matšoboloko e êma ke motho wa ga Ma-
šumu are morena lekgotla, ditaba ka
moka se a dikwa, fêla di se šitago
fetola, ka baka la gore basadi ba tšwenya,
fêla ke bolêla ke rialo, ka baka le we Mo-
ngale a boletšego ka lona. Ba golo-golobare
kgogo ya thsadi a eleke goleka mamokokko-
nope. Ke rena ba we se tšwenyago ba-
sadi, ka gorialo mowe Mongale o hlali-
fišitšê e kabe wa seke wa tša mo-
sadi, e kabe o laile, o be o tla tšwara
motho yo we a swarago mosadi wa
gago.

Lehono Mongale nna ke bôna gore o
na le phôšô, e kabe wa seke wa rya-

810

K34/82

32

tla mosadi ka mokgwa o, wa tšeba gore
ge o nyaka go bolaya nōga o etia bokae,
are hlōgō, bare a ge, wa Kwala, o di-
vêla goreng ge o dira ka mokgwa o we,
ke nyaka go e'bolaya. Batšwadi ba mosadi
wa gago a ba gofa hlōgō, ba gofile din-
oka, tšōna oka dira ka tšōna ka mokgwa o
o ka kgonago wa seke wa fa ke mothom-
olato, M-adi a ita go falla lefaseng o
swanetš'e go hōna gore taba e ke phōšō,
morena lekgotla ge ariale a dula fase.

Banna ba lekgotla ka moka bare, mow-
e Mašumu a boletš'ego wa Kwala, mo-
lato wa madi a o sekiwi, Mongale
ona lephōšō, mohlomong o kabe obi-
tš'e banna ba geno, ore mputš'isētš'eng
mosadi yo gore ke molaō wa gore wena
e ale ka nōzi ele gore mosadi o gōna,
e ka be baile hu motš'a gore mosadi
ga gongwe boš'eg. Mosadi re a mōna
gore ona le phōšō fela e monchitš'e
madi, sepele honyela moya, Mongale
a hitš'a banna ka gabō tš'ya honyela
moya, ka roma motho gore molato
re a o bōna, kgōzi yare sepele o
ha botš'e hantš'e kgomo lepu di ke lefo-

fa la gohlakwa ntho.

Mongale are ke dikwile ke sa tsama ke tsa dikota, byalo maditela a fihla a bolêla mantou a Mongale, ke moka Kgozi yare sepela o botse Mongale, molato wa mudi a babee, ka moswana dilô tsêwe dianyakêga. Mongale are ke dikwile difate, bare sepela. Ka moswana a tsêwa a digapa, ke moka babolaya Kgon—o, pudi ba fa mosadi etloga nayo.

Kgon—o ela baile ba jana mocha-Chathanô, e we e salago, ba e a pele ke manganga-hlaa a lekgotla nama ya Kgozi ke lehlakori, lewe ba lenchago mphapeng wa nama ela ya molifiwa, byalo lekgotla kowa ga ela ba ncha letoôgô, ke moabe wa Kgozi. Molato wa fêla o etla mowe.

Kgozi ya botša mosadi gore wa bôna molato o fedile, sepela ga le monne wa gago, fêla o tšebe gore mosadi ga goroge-bošego, taba e we wa seke wa toga wa e boeletša, wa e boeletša, ke tla lifiša monna wagago ka morago ka tsa wena.

Madi a ile le faseng go falla, le ge motho a ile a golebela wa lwa naê, wena wa ncha molebi madi, ona le molato, o lefa molebi, o we ke molaô wa se so-
tho. Ka grialo wena ge o bôna gore motho wa golebela o swanetšê go tloga, ga bolepyega a ba ribege mogopo, mogopo ba ribega ga bo mogale. Seema se sengwe sere, sebatana se boi se chakisa letlalô la sôna.

Mesela molato o o byalo ka molato wa madi le molato wa hlalanô, Kgošana e a e ahlola, goba mokgomana, ge baile ba kua ka hlolo ya gagwe, molato wa fêla dikgomo tša bôna. Ge baile ba hlaba kgomo ba swanetšê go ncha lehlakori le letšôgô ba yo bega mošate gwe ka mona e be se ahlola molato wa gor-e.

Mesela molato wa mesela o ahlolwa mašemong, ba lebella mowe mašemo a bôna a sepelago ka ôna, go swanetšê gore gobe le motho yo we a tšebago mesela ya mašemo a we ba bakago. Dihlatše di swanetšê go sepela le mesela wa chemo a šupa mowe mese-

810

ta otlago gōna, ge ele ba baki bōna a bene
 kaba nabō. Ye dihlatsē dikwana mowe
 moseleng o we, ba hwetsāna gore go mo-
 ngwe o ile angatā chemo ya motho yowe
 ba swanetsē gore motho yola wa gonga-
 thā chemo ba molifišē, ke moka ba dirē mo-
 sela gore otle mowe dihlatsē dibolelago.
 O lifiša ke lekgotla goba ditaba ditšobolēla
 ke bōna mašemong. Ba molifišā ka dipu-
 di tšē pedi goba ge ba mohlompka pudika
 e tee. Ba go e bolaya kgorong ya moš-
 ate, ge ba fihla ba swanetsē go tšibi-
 ša kgoši gore motho go se hwetsāneng
 a na le phōšō ke mokete, byalo ra re go
 yēna a nche pudi tšē pedi, o nchitšē ke
 tšē, yēna otlare ditseba ke lena lekgot-
 la.

Madisi le ōna ke molato o we kgošana
 e ka o ahlolago, wa bōna a uisā ka
 mošate e tlabā ele gore a bakwa kahlo-
 lo ya kgošana. Byalo ka molato wa
kgolane šai le Maranane Mohlabe
 o ile a fišā dipudi tšā gagwe ga šai
 a kwena le ~~sa~~ šai gore ge ngwana
 wa gago ge a ile a mpōšopēla dipudi
 tšē tšāka, mohlany ke tšilo digapō ke.

tlatla ke mofa pudi ya tshadi gore ebe e motswalla.

Go kwagala gore dipudi diile tšaya dibopola, byalo tšaya tša twala ka šekeng laga šuai, byalo e nile kowa diputšanyana diboroga, modiši a seke a hlakomela dipudi tša tšama ~~di~~ dija mabêlê a bat ho, beng ba mabêlê ba etla ba rogaka šuai tšatši le lengwe le le lengwe, go fihlêla mowe šuai a tenago ke maroga, a boetšê dipudi go mong wa tšona are go mong wa dipudi ngwana waka e šitile ke godiša, fêla le gagole byalo o swanetše go mofa pudi ya madiši. Mong wa dipudi are go ka seke gwa dirêga, ka gobane a tswadiša.

Mong wa ngwana a iša ditaba kgorong, kantie le gobolêla le bagabô pele ka gae, kgôrô ya a mogêla ditaba. Ba motša gore ebotšê bagêno otle nabô ka tšatši la gore, ke moka baromamothe gobitšê mong wa dipudi gore ka tšatši la gore kgorong, mabapi le molatso wa gagwe le šuai wa madiši a dipudi.

Le tšatši la fihla la gore bae kgorong.

Lebaka la ka hlolo la fihla, lekgotla la dula ka madulô a lona, byalo ka pe baahludluka mehla ba swanetše go dula ka tlase, bare ba ahludwi kolobe tlase. Kemo ka ba dula ka tlase.

Bare Marangane a o bitši ke rena o bitšā ke Suai, Suai motho yola o manyakago šo, byalo Suai o ka bolēla gore molato keng, banna ga mōgō le lekgotla le bule ditšebe tša lena lekwe phapani ya batho ba.

Suai a e ma are thobēla lekgotla, ke tšile mona mabapi le phapanō yaka le Monna yo wa ga Mohlabe, monna yo wa ga Mohlabe o ile a tla ga ka are ke tšwenya ke dipudi kabaka la gohlōka modiši, ka go nalo here ntswarēlē dipudi tše tšaka ka gobanē wena ona le buhlankana, mohlang ke tšilo digapa ke tla fa modiši pudi ya modiši. Ngwana wa ka o dišitše selemō, byalo ka gapa dipudi ka ya ka fa monna wa ga Mohlabe dipudi tša gagwe kabaka la gore ngwana o phetogētšē phōōfōō a sa dišā ka molaō. Byalo kare monna wa ga Mohlabe a fe ngwana waka

pudi ya madiši, byalo wa gana ke mokgwa
owe ke tlilego ka òna fa. Thobêla ba
bina tloei.

Mohlabe a êma are morena lekgotla
la babina tloei, šacai wa kwala ke fi-
hlile ka bolêla naê, ka mokgwa owe
a šetšego a bolêla ka òna. Byalo Phap-
anô ya ka le mokgalabye yo wa ga šacai,
ke gore nna ke mofišitšê dipudi tšaka
dibapola, tša ya tša tšwala ka šakeng
la gagwe, ele gore ke diišitšê marega.
Re ile ge re thôma go lema zelema
se seswa byalo ka bôna šacai abu-
iša dipudi, are modiši o paletšê godi-
ša. Ke ge are gonna ke swanetšê
go fa modiši madiši; nna kare go yêna
nka seke ka kgona ka baka la gore ng-
wana wa gago a tšwadiša, fêla ge
o nyaka ke mofa pudi a digape a yo
diša a tšwadišê gôna ke tla kgona
go mofa pudi, byalo a gana, ke moka ke
ge ke kwa ke bitšwa mono kgomong.
Thobêla lekgotla.

Matsobane šacai, a êma pele ga lekg-
otla are thobêla lekgotla, ke êma m-
o pele ga lekgotla ka maswabi a mago-

lo Kudu, a ke tsebe gore naa, wena
 mowa re go a diêga gore rena re
 notla rekwe ditaba disetšoe dile ka kg-
 arony, kganthe ditaba diswanetšoe go
 bolêla ka gae ga rena pele. A ke tš-
 ebe mohlomony nna ebe ke ile maeti
 le diboletšoe, ke kgopela lena ba ga šai
 gore naa taba e le a e tseba, bare
 a wa.

A re ke kgopela lekgotla gore la seke
 la nkwela bohloko, ka baka la gore ke
 kitimetšoe go êma ditaba disešu tšaga
 fêla lekgotla. Ke tla tšwela pele le go
 bolêla le ge bagologolo bare ngaka ya tša
 mme a se ngaka, ke bôna gore ke go
 emella se pitšoa. Nna mohlo wa mathô-
 mô ge Mohlabe a tliša dipudi ke mone
 dipudi e be dibapola, e be ele dipudi tše
 tharo tša ditšadi dibapola kamoka dina le
 phôkwana ya tšona. Byalo ke kwa ga
 na byalo ge pupago ngwana aye oile a
 boetšoa dipudi ka baka la gohlôka modiši,
 ka ntle le go se botšoa le ditaba dibile di-
 tile mo ka ntle le rena.

šai ona le phôšô, goriale nna mowa
 a rago, ngwana o fiwa modiši ge aile

a tšwadiša ga bedi, lehono ngwana wa gago a tšwadiša, gape o šitile ke modirō a se Mohlabe yo we ailego ke tšilo fišetšha dipudi ke wena wa ga digapa wa ya wa mofa. Nna ke re tšwella Kgārō ditaba diboēle ka gae, ro dibolēla kantšhe, le kgotla le / sevu la bula molomo wa lona. Thobēla a dula fase.

Le kgotla ka moka lare tšu, ba theletšitšē Kgolane gore o tla reng, le yēna a noho-mola. Mošilo Papēla a ēma are thobēla le kgotla, le a bōna le kgotla gona le batho ba ba sa hlokomelago ge motho a bolēla, a pa ke go se fēle motho a e ya kgorong a ke tšebe. A wena monnawa ga Suai wa moganetsā monna yola wa geno ge are ditaba diwanetsē gore digome, tšō bolēlwa ka gae. Monna are ke tšitšitšē ditaba gore le nka hlolēle, Papēla are magana go botšwa o wetšē dikomeng are kōma ke tšēu.

Empa le ge banna baile ba leka ka maatla go moeletšā mowe ditabeng tšewe a ka a hlokomēla, go fihlela mowe bana ba beganago ditaba gore ba diroke. Mowe go ilego

gwa boléla morwa ragwe, banna
 ba lekgotla kamoka baile ba éma
 gona. Ka gobane molaô wa sesotho
 ngwana o swanetše go tswadisa ga
 bedi mofiši a kgone a efa modiši
 madiši a gagwe. Dipudi dikgomo
 le dintu go moswana. Ge ngwana
 a saka a dira byalo, a fiwi seto.
 Ka dikeletšo tšela ba gomotsa a se-
 ke a kwa oile a epolaeja, baile ge
 ba seka dilaba tša gagwe ba hwe-
 tšana gore monna ona le phoššo,
 byalo ka bakka lago sehlōkōmēle gagagwe
 kgōši ya motša gore a nche kgomo
 le pudi a tswalle kgōrō ka bakka
 la gore o bigile maaka.

Kgōši e boletše ke moka go fedile
 monna aya thopeng, a e lumela
 molato a fetola ka gore ke sa tsama
 ke tša dikōta, Kgōši yare go yēna
 dilō tšewe ka moswana dia nyakē
 ga, awei a fihla gae, a boléla le
 bayabō, byalo bayabō ba mofa kgomo
 le pudi aya a tšela molato, molato
 wa fēla.

Monna a nyakē gore a chabana le

810

42

K34/82

Kgōrō, o tla fēla a šita ke ditaba.
Mowe o hwetšanago banna ba tšere
magane le wena e phe le babaka
a tšee nabō magane, gobyalo le ge
o ka o kwa ba bolēla gore gona le mela
to Kgōrong, o swanetše goya, o tla e
khuta ka hlolo le go kwa melaō le
melato e we e swanetšego go seka
ke lekgotla.

Dikgomo ke diruiwa tše didišiwago, ka
baka la gore batho ba gaša dile tša bōna
mašemong. Mabêlê leina lena la ma-
bêlê ke ka karešō la dibyalo ka moka
tšewe digušiwago mašemong. Molato
wa Mabêlê. Bogologolo ge dikgomo di-
ile tša ja mabêlê a motšo mošega-
re, mong wa mabêlê o be a swura
badišī a tša. Ge ba ile ba chaba ba
mošia, o be a tšoga e sale hošego ke
moka a hwetšana ba su robetšē, ke
moka a tšea ka etse atia, a goma
a tšea go mongwe a tšea a dira byalo
byalo go fihlêla a batia ka moka ga
bōna, ke moka molato wa mabêlê o
fedile.

Ge dikgomo dile tša tšwa ka šakeng

bošego molato ke wa mong wa lešaka, mong wa mabêlê o swanetšê go tla mong wa lešaka. Yo mogolo a batii kakgati, kgati ya gagwe ke golifišwa. O we ke molato o okaya go kgorong, ge mong wa lešaka a sukwe dilô tša mamundi.

Le naneô la dikgomo tša go ja mabêlê bošego, ge dikgomo dikaya tša ja mabêlê bošego, mong wa mabêlê a dibôna o swanetšê go digapa, tšona ka nošiditla mošupa lešaka la gobô tšona, kemo ka o tla fihla a tiegetšâ molato a goma, byalo mong wa lešaka, o swanetšê go šala a romêle motho gore sepela o nthapella. Ke moka sebaka seana so rapêla, diphetolo kamoka ditseba ke mong wa mabêlê, goba o tla mošwa rêla go tseba yêna, fêla ge aile a mošwa rêla o tla motšâ gore tšâ seke tšâ boya. Ge aile a bolêla gore ke molato, ke moka ke molato, byalo sebaka setla boya gore ke molato, mong wa dikgomo o swanetšê go ncha selô a romêle sebaka gape, ge a sena sa go rapêla ka sôna, o swanetšê go botšâ sebaka

gare sepela o motš'a molato ke okwile,
o motš'e re lebendisane mogwane, byalo m-
owe mong wa Mabêlê o swanetš'e go
botš'a sebaka gore, ke a dikwa, fêla sepe-
la o motš'e ge ele mogwane ke monyaka
lesaka goba seroto. Lesaka ke gore ke
ntu ge ele dipudi ke tš'epadi, seroto ke
pudi.

Le ge mong wa mabêlê a kare onyaka
kgomo o swanetš'e go ncha kantle le
goya ka chemong gobona gore dile mo
gokakang, bare ke go tš'erêla mong wa ma-
bêlê. Ka goialo mowe mong wa mab-
êlê a ka golifiš'a ka mokgwa o a ka kg-
onago. Motš'o wa bôna a fitiš'a mo-
lato wa dikgomo dile mabele, ke gore
mong wa dikgomo oile a phôša mogo-
ngwe.

Byalo ka molato wa dikgomo tš'a Lee
Mohlabe le Masome Morei. Dikgomo
tš'a Mohlabe dile tš'a fologa ka thabe-
ng tš'a fihla tš'a ja mabêlê a Morei,
byalo Morei a ya a gapa dikgomo a fi-
hla a tš'egela molato, byalo molato
ba o dumella gore o tš'ene kgorong.
Letš'atš'i la ka hlolo la fihla, ba kgoba

Kana ka moka, byalo, lekgotla la tsencha molato gore o tsene lekgotleng. Bane go lee a obitšō ke rena o bitšō ke Morei, Morei motšo yola o itšōgo wamonyaka ke yo.

Morei a ēma a bolēla, are tshobēla lekgotla, ke tšile mo kabakeng la dillō, dikgomo tšō Mohlabe difihlile chemong yaka bošōgo tšō ja mabēlē aka, e rile ge letšōtšō lehlabile ka kwa mokgošō, byalo ge ke fihla ka chemo ka hwetsāna gore dikgomo dirobetšō nthōe, ka gupa dikgomo ka ya ka difa mong wa tšōna. A nthomēla sebaka yo we leina la gagwe elego Mafēfa Masete, byalo ka re go mokgetkolo yo we ke molato sepela o motšō. A ya a motšō ka bōna beke e fēla, ka ya ga sebaka gore oreny ka mabēlē aka, Mafēfa are a bam-potšō selo.

Mamundi are go sebaka sepela o ba botšō gore molato keng ba sanayake go fetola mantšō aka a ke gone ba nyatšō o tšle o mpotšō. Sebaka saya sa bolēla mantšō a we, byalo bare re dikwile ba nohomola. Mong

810

K34/82 46

wa mabêlê a goma a boêla are go se-
 baka sepela o ba botšã lehono ke swere
 toela ke ya ka Kgorong, ba seke ba ma-
 nala ge ba bitšwa ka Kgorong. Mohlabe
 a kwa gore ditaba dice Kgorong are
 go sebaka sepela o motšã ye leben-
 dišane mogwane, byalo sabaka sa mp-
 otšã taba e, ele gore nna ke šetšê ke
 tšwa Kgorong. Kare sepela o babotšê nk-
 a seke ka gona selo, ditaba dišetšê
 dile ka Kgorong. Jhobêla.
 Bare se botšê Mohlabe, Mohlabe a
 êma, a bolêla ka gore molato ke a
 o tšeba, byalo ke makalage Morei
 a etla ka Kgorong. Jhobêla.
Mofêfa Nasete ke sebaka sa lee
 sa gorapêla dikgomo. Mokgethlo yo
 are, nna ga gona taba e nka ebo-
 lêlago, keile ka bôna monna yo wa
 ga Mohlabe a etla kwa gwe, ga
 ka, ge a finla ke ge are othoma
 gore ho motapella dikgomo tšã ga
 gwe disinyane chemony ya ~~ka~~ Mo-
rei. Ka napa ka thakga ka lona le-
 baka lewe, ka finla motseng wa
Morei ka motšã mantšwana a

a Mohlabe gore ore wa rapêla
 byalo, Morei are sepela o bôna ka
 Chemong, dikgomo difeditšê, sebaka sa
 gana sare nka seke ka kgona goya
 ka Chemong, ka gobane o nthumile go-
 rapêla eseng gabôna. Ke ge Morei a
 fetola ka gore, golukile sepela o mo-
 tsâ ke molato. Ke goma ke eya ke bo-
 tsâ Mohlabe gore ke molato, Mohlabe
 are ke dikwile, kemoka a homola.
 Nna ka kloga ka ya ka dula ka gae,
 gaka, ka morago ga matsâti a mantši
 ke ge ke bôna Morei a etla are nna,
 molato keng, bano homola, ke ge ke gom-
 a ke boêla ga Mohlabe, Mohlabe ge
 ke mutšitšê mantšu a gotšwa ga Morei,
 a ka a mphetola selo onore ke dikwile
 nna byalo ka kloga. Jo fihlêla Morei a
 boya gape, are ganna ke e ke botšê
Mohlabe gore ke fitile, ge ke eya
 ke motsâ lentšu la go feta ke gôna
 a fetola ka gore sepela o botšâ Morei
 se lebendisane mogwane, ge ke
 ya ga Morei a bolêla gore nna ke š-
 etšê ke tšwa ka kgorong. Kemoka
 ke feditšê ba bina tšau.

Mokgalabye Mabatla Masekōma a ēma
 are thobēla lekgotla, fēla taba e a e
 sekwi, nka nobolēla ka gore bocha be
 sanago molai boya lekgwale mphathong.
Morei oile a feta ka lebaka ka go-
 bane Mohlabe a ka a fetola Morei.
 esale ge Morei a fetola sebakago-
 se ona le molato, ke moka Mohlabe a
 seke a boetsā lentšū la gore marumu
 fase. Byalo ka gorialo mowe a ke bōne
 gore se tla sekang ka baka la gore Mo-
hlabe o etumēla molato.

Ba isa ditaba selepeng, kgoši ya Mo-
hlabe o swanetše go ncha pudi tšē hla-
 no, Mohlabe a ya thopeng are kekwi
 ke be here a se le bendisane mogwane.
 Kgoši ya ditaba tšewe tša mogwane ke
 ditaba tšē ka goba le swanetše go di-
 bolēla ka gae. Monna wa ga Mohlabe
 kōma e loma beng ba yōna ~~wa~~ wena
 sepela o gapa dipudi tšewe ditse mo mo-
 lato o fēle. O ile a tsama a kōkōta
 dikwata go fihlēla a bōna dipudi tšew-
 e, molato wa fēla.

Polayanō ya dikgomo, ona le bna ke
 molato o o ka tsenago ka kgorong, empa

810

K34/82

48.2*

gantši ke molato o o nofêlago ka ga e, ka
baka la gore a o na seko, kgomo ya gugo ya
bolaya kgomo ya yo mongwe, o swanetše go
ncha yōna kgomo e we e hlabilego ela ke
moka wa lefa ka yōna molato wa fêla.
Wena molifi o swanetše go rwala ela ya
gohwa ke moka oja.

Gona le taba e ngwe e we ekilego ya
ga kancha batho, mabapi le gogobatsana
ga dikgomo. Ke kgomo ya Mokêlê Masete le
kgomo ya Mabyale Mabakane. Dikgomo
diile dile phulong, ke moka tša lwa, byalo
kgomo ya Masete ya rōba kgomo ya Maby-
ale le naka, la šimuga ganamo le thomago. Ge
dikgomo digōrōga, mong wa dikgomo a lebella
ge ditšena ka satheng a hwetsāna gore kgo-
mo e ngwe a ena le naka, a bōna modi-
ši yo mongwe a ruele le naka. A thoma
go butšiša bahlanhana, bare e be elwa le kgo-
mo ya ga Masete byalo ra bōna le naka la
yōna le wa fase.

Byalo Mabakane a romêla Mahlakwane
Mpomô ga masete gore sepela o motšā
kgomo ya gagwe e robile kgomo yaka le
naka, ke moka Masete a tla a bōna
kgomo, ke moka a goma, a ya a romêla

sa gagwe sebaka, a roma Mapae Pôpela gore sepela o nthapella kgomo yaka e go batšitšê kgomo ya Mabyale, Pôpela a finla motšeng wa Mabyale a bolêla ka mokgwa o we monna wa ga Masete a morumilego ka ôna. Mabakane bakeng sa gore a fetolê monna wa ga Masete gore re swanetšê go alafišana kgomo a seke a bolêla byalo, ere sepela o batšê Masete a tle a gape segôle, a mphe e we kgomo. Kemoka Pôpela a boetsâ mantšû ga Masete. Masete a leka go phetlaphetlega, banna ba gabo bare, go lukile mofe, ke gore go bônagala gore ke sešana nkhupye, gae a gona lebelô wa kitima kudu o tla khubya wa wa. Masete a ncha kgomo ya gagwe ke moka a ya a gapa ela ya se gôle, molato wa fêla. Kgomo e we ya pûô, ya se go finla Mabyale a e swara, a e fagola, ka moragô ga matsatši a se makae, kemoka kgomo ya hwa, ela ya segôle ya phela. Daba ena Mabyale a ka a sepela ka molaê, o be a swanetšê gore go Masete re swanetšê go lebendisana kgomo e, kemoka Masete a fele a etla a mowariša bu e chela

dihlare le hono gore o sumile ka phōšō kgomo a yaka ya mophelēla. Mowe go yago gwa loka ke ge kgomo e bolale e ngwe yakwa gōna mong wa kgomo ge e ncha a ka seke a bale pelaēlo.

Gohlaga Komeng, ge motho a ile a hlaga komeng, ke molato, batswadi ba ngwana yo we a hlalilego ba swanetsē go ncha kgomoka ntle le kahlolo. Byalo ka monna yo mongwe bare ke Ngwabotšetsē, monna yo o ile a hlaaga mphathong wa Madikwa ge ba bolla bogwera, a pola dihōkwa a dibe a kale ribeny ke moka a tloga. Go batla bogorōga byalo ba bōna a se gōna, ka morago ga mo ba sa monyakēla ba kwa gore o šetsē a toene maburung a šoma. Kgoši ya laēla gore batwadi ba gagwe bana le molato, ke moka ba ncha kgomo molato wa fēla.

Mpa, ke molato o we o thomago go ahlo lwa ka gae, ke moka ka morago o kgone o e ya kgorong, ge ba palana. Ge motho a gana e be ba etšwa ba ya dingakeng, ke moka yo we e tiago ke ngaka ke yēna yo we anago le molato, a ka sesa seka ba motheletsā.

Byalo ka molato wa Nthole Masumu o ile

a imiša kgarebe ya ga Sengobela, byalo kgarebe ebe e lošitswe, ke baga Masete, ge ba mutšiša gore ke rumu le tšwa kae, ke moka a bolêla monna yo we wa ga Mašumu, byalo ge ba romêla motho go Mašumu, Mašumu agana, ke moka ditaba tšwa ya kgorong. Ge ba sekışa ditaba tše, monna a gana are taba e we a ke tšebe, lekgotla lane a le-tšatš; ka letsee, e šu o ke o eya naa, monna are keile kaya, byalo matsatš; a mangwe oile wa tšhibêla ke mang, a owa, byalo a o tšebe gore motho tšatš; ka letsee o a ima, are a wa a ka seke aima. A byalo wa mophikışa mošetana o nyaka go ya nae dingakeng moogana a dumêla.

Mašumu a noha chelete ke moka ba tloga, ba ya dingakeng, ngaka ya ya yati-a Mašumu, byalo ge ba tšoboya Mašumu a se sabolêla selo, byalo ba motšā gore wa bōna, ngaka ya mpa ke mosadi, ka baka la gore modirō o we o ka seke wa bitsū batho gore batle ba bone ge o dira, ke modirō wa batho ka babedi fêla. Monna wa ga Mašumu taba ana o e dirilego a setaba, o rōbalago le motho, o tšuma a mohlabišā metlwa, o mōna gore ke mo-

tho lehono wa re go bōna gore sa bohloko se
 hlagile wa bolêla gore a se motho ke mpya
 taba e ke molato, mola wa seke wa gana
 are tobe gore mohlomong e be batla go swa
 arêla, byalo mona ke hgorong, rena re ny-
 aka goja, sepela o ncha dikgomo tšê nne o
 lefe molato o, le pudi tšê pedi tšê go phaya
 mpêpana. Masumu a ~~akotia~~ ncha
 dikgomo tšêwa le dipudi tšê pedi kemoka
 molato wa fêla.

Molato wa mpa, kgarebe kgomo tšê nne
 le pudi tšê pedi, mosadi ke kgomo tšê pedi
 le pudi. Dilô tšêna ditšwa ga leile hgorong,
 ge o ka rapêla mong wa mosadi ka gae,
 ka tšatši le lengwe o no ncha kgomo mong
 wa mosadi a go swarêla. Ditaba ya mpa
 bagologolo ebe ba sa nyake gore e e hgorong
 gobyalo ka ge mong wa mosadi a ka go swa-
 ra ona le mosadi wa gagwe, moswariwa
 o swanetšê go rapêla, kemoka mong wa
 mosadi ge a moswarêla wa moswarêla
 ge a molifisâ wa molifisâ ka segae, ka
 pudi goba tšê pedi ebe ba no swarêla mot-
 ho, mong wa mosadi kemoka a motšê gore
 o seke wa gona wa boya.

E be bahlonpha maina a basadi ba bōna

gore batho ba seke ba tseba gore mosadi wa gagwe, ke sephoko, le gona le ge a molifišitše a še ditaba tšē o ka dikwago ba dula ba dibolēla.

Dihlapō tšena ke ditō tšā moku, byalo moku o hwa ana le bana, byalo ke moka bana bašala ba bana dihlapō, nka bolēla ka dihlapō tšā monna wa basadi, byalo ka Motala Mongale. Mogyalabye yo obe ana le basadi ba bararo, ke Malapane ngwana Malapane, Masegabu ngwana Masumu le Mabore ngwana Mongale Malapane obe ana le bana ba banemana ka babedi fēla, byalo bana ba we ba gagwe ba tšēwa. Dikgomo tšā baredi ba gagwe a tšēa betši ba gagwe. Betši ke ba Mabore ngwana Mongale yo we ailego a dula le Matswale wa gagwe Motala yo mongwe Mkwane ngwana Mabakane

Masegabu a ba le bana ba bahlantšana ka babedi, Matlala le Matentse, Mabore ana le ngwana wa mohlantšana bare ke Solo. Byalo Mogyalabye yo ohwile ana le dikgomo tšenne, byalo gopola gore dihlapō tšā moku e swanetše gore ebe tšā bahlōlōgadi, byalo Matlala are ditō tšēwe ke tšā pape, diwanetšē gore ditšēe. Kenna

Ke tšee mosadi ka tšona, byalo Malapane a gana are dilō tšewe dišia monna wa rena. Matlala a seke a kwišiša taba e we.

Malapane a bōna gore felo fa goboncha gala gore o tla nhlalefetsā ke moka, a bitšā banna ba ga Mongale gobabega taba e, byalo banna ba ga Mongale ba sola Matlala, Matlala are dilō tšee dišia papa ke swanetsē go tšea mosadi ka tšona. Banna ba ga Mongale, bare go mokgekolo go we Malapane nna se dikwile, byalo le wena ka noši wa mokwa ge monna a gana, oka fetela pele.

Malapane a iša ditaba ngorong ya ga Masumu, ba ya ba a mogēla ditaba, ke moka masumu a bitšā Matlala, ba fihla ngorong ba tšencha ditaba lekgotleng.

Malapane a ēma pele ga lekgotla, byalo banna bare go ēna dula fase o nobolēla o dutšai, a dula fase, a thōma gobolēla, are ke tšile mo mabapi le dihlapō tšā monna wa rena, byalo le hono ge se swanetsē gore se a bagame dihlapō tšā monna wa rena Matlala o gana natšē, one ke dilō tšā papagwe, o nyaka go tšea mo-

sadi ka tšona, byalo ga ke motšā gore
goka seke gwa kgonega o swanetš'e gore
o se a baganthe wa gana ke moka ke fe-
ditš'e.

Matlala a eina a se thobela lekgotla la ba-
kina tlo, mma wa kwala, byalo nna ke
šita gore ke ba baganthe lefa la papa, nna
ke tšeba gore ge ba etla mona kgorong ya
ga Mongale ba tšile ka dikgomo, ka gorialo
a ba swanela golaola ditš' tš'a papa, nna
ke le gona, ke nyaka go tšea mosadi ka
tšona. Thobela.

Masegabu ke mmago Matlala, a bolela
ka gore ngwana yo ona le phošš'o, sehla-
pō se we a sa molebana ke sehlapō sa
monna wa rena, ka gorialo mowe
mosadi yo mongwe le yo mongwe o swane-
tš'e go hwetšana ka hēlō ya gagwe. Nna ngu-
ana le seke la gepela gore o kwa nna,
a wa ke dula ke motšā, byalo ngwana a
"zheletš'e. Ka tšatš'i le lengwe ke ile kaba
ka motšā ka sehlapō sa moku Jwaledi
Moeng gore dikgomo o tš'a gagwe a tš'ika.
tš'a tš'ea ke barwer bagagwe, dile tš'a
šwa ba hlōlēgadi, kgomo ya gošala ka
hloboša banna ka gagwe ka yōna, byalo

are gonna melaš ya malapa ga eswane
byalo kelebaka le we Malapané a tšilegoka
lona mo lenna ke byalo ka éne.

Ditaba tša gafelewa banna, byalo Mpe-
di a éma, ene ere lekgotla, byalo tšé-
ba ya mohuta o, ke dihlong monna wa
ga Mongale, apa ke bohlaté, goba ke
botlaéla, wena lehono ge re hare re
gopola tšaba e, go ka bōnagala ga botse
gore ke wena yo we o bolalego papagago
ore o tšala šala wa hlakola ba hlōlōga-
di. Dilō tšéwe a tša go lebana, wena
ge o be o nyaka gotšéa mosadi ka tšōna
o be o swanetše go kgopela ga botse, kemo-
ka, ge ba gofile, o be o tšala dibōna wa
goma wa bafa. Ditaba ya mohuta
o, a e nyakege gore e dule e bolélwa
o hlodia ba hlōlōgadi. Thobela, mokgalabye
yola wa ga Masūmu a dula fase.

Banna ba lekgotla bare ditaba tšé a
dikwale, a wena monna we ga Mong-
ale o gopotšé gore kabaka la gore Malapa-
ne e hloka ngwana wa Mahlankana
o ka tšéu dilō ka moka mosadi yo yéna
a seke a hwetšana selo, o bōna gore
tšaba e newe e lukile. Monna akwa

dipolêlo tša banna ke moka a bitša banna ba gabo baya thopeny, a roma motho gore sepele o batše lekgotla ke Kwile gore kena le phōšš. Kgoši yare golukile, motšeng a nche pudi tše pedi a tswalle Kgōrō ka tšona. Ke moka a bula Kgōrō, a tloga Kamswana a ditliša, ke moka lekgotla laya go a bêla bahlôlzgadi sehlapō sa manna wa bōna molato wa fêla.

Sehlapō sa mosadi, bōna bosadi o bêtêga bana, bahlankana le basetsana, byalo dikgomo tše tša go nyala basetsana, diswanetše go sepele ka tšela ya tšona, eseng gore yo mongwe a pateletše yo mongwe. Byalo ka Matlwane ngwana Masumu o be a bêtêga bana ba, bahlankana, Sephamo, Motsatši, Malisa le Jhwadi, basetsana ke Madigale Madibi le Mamogola. Dikgomo tša gotšea Madigale diswanetše go tšea ke Sephamo. Tša gotšea Madibi diswanetše go tšea ke Motsatši, tša Mamogola dilebane Malisa. Jhwadi ana dikgomo ba golwane ba swanetše go motšiša mosadi.

Byalo ge yo mongwe le ga ele mōgolo wa bōna a tšea dikgomo tše disamolebanago go swanetše goba le phapanō. Empa

810

K34/82

58

ditaba tša mohuta o we e šu dike ditšena
kegotleng la banna, ke ditaba tše ba no dibo-
lêlago ka magae a bōna ke moka tša fê-
la ka nthse.

Goutswa, o na ke molato, o we kgosana
e ka o ahlolago ya o fetsa, ka gobane mo-
utswi ba swanetše go moswara ka sewe
a seutswitšego. Byalo le yēna a ka seke a
seka o swanetše gorapêla ditaba disale
ka gae. Ge o ka seke wa motswara ka
sele, o gošitile napa o homole. Ka gobane
ba bolêla gore lepano le swariwa ka mer-
walo, byalo ge a sekišwa ebe merwalo
ya gagwe e pele gagagwe.

Mosadi yo mongwe bare ke Machekhi ngw-
ana Môla yo we a goba a tšere ke baga
Mongale. Mosadi yo o be a utswa kudu
mahea a batho, ge basadi ba bangwe ba
gōrōga kemoka yēna o šalla nthagō,
kemoka o šala a rōba mahea. Gona
le monna yo mongwe wa ga Iselane
bare ke Majorwane a lalla, Chemong
ya gagwe, e nile ge mosadi a rōba ma-
hea, monna a fihla, a moga mosadi lehe
a seakleng a tia ngwana yo we a
meputšego ka gare ga phogō kemoka ngw.

ana a napa a hwa ka sebaka sewe, monna
atloga a ya gae. Mosadi a ya a rwele
setoto gae, ge a fihla ba butšiša gore mo-
lato wa ngwana Heng, mosadi are a ke tšebe
ke nobōna a le ka ōna mokgwa o. Ke moka
baga Mongale ba boloka hlōgō ya bōna
molato wa seke wa ba gōna. Goutswa
go a bolaiša, fēla molatob mola taba e
e tšibiwe. Iselane o be a swanetšē gore
a be le molato o mogolo. Gobolaya ngwana
yo a senago le molato, bokaone eka be a
bolaē mmagwe. Mosadi o ile a utataba
e we baga Mongale ba šitwa.

Molato wa goncha mpa. Ditaba ena
e dirwa ka sephiri, ge esuka ya okw-
ala a gona molato, le ge baile ba bōna
ka mahlō gore motho o wa selwa, ka
motago ba bōna a leka mokgwa o mo-
ngwe ba fohomola. Dilō tšewe ditla
bōna ke monna wagagwe.

Byalo ka Malope Sēai o tšere mosadi
ga Magomane, byalo monna a tloga
a ya Makweng, mosadi a sala e
ima, a ncha mpa, a goma e ima
a ncha mpa. Yaba monna o tšeleng
o boya gae, ge a fihla gae, ke moka

mosogana a sa yo butšiša mogolwane
Machobane gore dikae tšā mogae, a
 napa a finla a tšena ka ngwakong a ro-
 bala. O tšene bošego, ke molaō wa bagolo-
 golo, gore ge motho a e tšwa matšgoweng a
 tšene bošego. Bare mamutšā sa gwe o a
 utamisa, wa kganča ba tla goloya, ka
 baka la gore ge motho a e tšwa matšgowe-
 ng o tšwa a swele dilō tšē bathe, byalo
 a goratege gore batho ba dibōne.

Mogolwane, ge a phafugile bošego, o kwa
 lentšū la monna ka ngwakong wa moratho
 wa gagwe, a no homola ka gobane
 a ka seke a gona gobula ngwakō wa moratho
 wa gagwe. A tšebe, kgantše ke yē-
 na moratho, o tšoga a mōna ka mošwana
 pelo ya thōma gobuba. A se ge a lenaē, a
 motšā gore, a o di tšeng ge o satle wa
 ntumedišā moratho wa gagwe are, ke bo-
 ne gore nka go tšwenya.

A mutšiša gore naa, a fa a wa rōbala
 le mosadi, are ke robetšē naē, are fēla
 o tla gobala, ka mehla ge monna a e
 tšwa matšgoweng a kitimele go tšena
 ka ngwakong, o wa thōma a butšiša
 šetsā a kgone a batagana le mosadi.

Monna ka morago ga Matsatši a se makae,
monna ahlabege, mowe ba beago ba moōka
ka megōkō. Byalo ge batšama baloala
ditaola dibolêla gore, monna o swele ma-
gogong, mosadi wa gagwe o nchitšê mpa.
Byalo mosadi o swanetšê go ncha mō-
bu o we a lahilego ngwana gona, ke go-
na molwetši a ka fōlago.

Ba ya ba botšā mosadi taba e, byalo mos-
adi a gana, are a senna mohlomong o sw-
ele batlabong. E mpa ba seke ba mofe-
lla pelo, ba moēla ga botšê, go fihlêla
mosadi a yo ncha mōbu o we, a fihla
a e fa mokgekolo, byalo ba yo hlakaneh-
a le ditlare ba alafa motho yo we a
thoga.

Daba ya mohuta e we, a banyang go
sekisa mosadi, ka baka la gore ge ba ka
sekisa lesaba le ka fêla, ka gobane ge
mosadi a chubile monna, ba kare ke mo-
kgopêla sehlare a gana, ka go tšaba
le ēpana.

Dikgomo tša gomala, ona ke molato
o o ka tšenago kgorong, ke gore mosadi
ge aile a ba le bana ba bahlanšana le
dikgaitšedi tša gagwe bona, dikgomo a

810

K34/82

62

re tša batwadi ke dikgomo tša ditgaitšedi, ka tšona ba swanetše go tšea basadi ka tšona, fela ge mohlankana e sale yo monyana, baka no dišumiša empa ba swanetše go šia tšoe dingwe gore dišale ditswalla nguana etlure ge a gatše kemoka a tšea mosadi ka tšona.

Ge ba ka dira ka tšona ka mokgwa o ba ratago, kantle le go lebella gore bana lengwana wa mohlankana, mohlantšang a golago, o tla ba tšwenya. Byalo ka Nyatša Raganya o ile a fetša dikgomo tša moredi wa gagwe, kabaka la bohlotlolo. Mokgala bye yo o be ana le barwa ba babedi, mogolo Iswafe moratho sentso kgaitšedi ya bōna Matlale.

Sentso a imiša kgarebe esale le šoboro ge ebe ele bogologolo makgowa a sešu a fihle mo nageng e, ekabe a saka a ba le molato, e kabe ba bolatile nguana kabaka la melaō ya setgowa a baka bakgona godira taba e we. Kgarebe ebe e bolotše leina la gagwe ke Musehle nguana Izelane, byalo ba lifiša Mohlankana, mohlankana a seke a ba ledikgomo, ditaba tša ba tša ya kgorong. Mohlank-

ana, a boléla polélô ya gore, papa o tšere dikgomo tša kgaitšedi yaha, o nyetšhe batlabo ka tšona, fêla mosadi yêna o imišitšhe ke nna. Banna baile ba sola papago mohlankana gore o dirile phôšô, byalo ka goria-lo mowe o swanetšhe go ncha kgomo tšhe nne le dipudi tšhe pedi o lefe. Monna a tšama a tia dikôta, a dibôna a lefa molato wa fêla.

Je mohlankana a bolotšhe a feditšhe, a hwetšhana mosadi yo mongwe wa ga Sekgoka bare ke Matlale ke moka a moimisa, ge ba butšiša mosadi are ke imišitšhe ke Sentso Raganya. Ba ga Sekgoka ba lifiša papago ngwana kgomo tšhepedile pudu. Dikgomo tša gomale batšwadi ba swanetšhe go dihlôkômêla, gore barwa ba bôna ba tšhe basadi.

Molato wa goba letšatši, ona ke molato o mogolo, o we kgošana e ka sekego ya o ahlola, o swanetšhe go ahlolwa kgomong ya mošate. Byalo ka monna yo mongwe wa ga Madiagane yo we leina la gagwe bare ke Mekgothe, ebe ele kgošana, a dula Megotšweny, byalo monna yo a bea letšatši a lwanela kgoši, gore letšatši ke

fiš'e batho batle ba hlōbōgē gore a setgoši.
 Ge ba tšama ba laola ditaola dincha yēna,
 byalo kgoši ya mitšā, gamōgō le lekgotla, ba
 motšā taba e, Mokgotlo a bōna gore ba
 bolēla ba befehwe. Ke ge a chaba le secha-
 ba sagagwe ba chabēla lepelle ka dithabe-
 ng, mowe barego ke ga Mokgotlo le hono,
 molato wa fēla.

Gobyalo ka melato e go rēma Mogamaa-
ka, Mekhudi le go lema ditloo-marapō ke
 melato e we e sekiwago kgorong ya mo-
 šate, kgošana a e ahlole. Tšifiso ya yōna
 ke kgomo, ka gobane dilō tšewe dina le ma-
 baka a tšōna, a we batho ba swanets'ego go
 digas'a, ba digas'a ka morago ga mo balum-
 ile ngwaga o moswa le tšōna dinti tšewe
 ba dihuma ka morago ga molomō.

Molato wa Kalafō, molato ona o hatsen-
 a kgorong, empa batho ga mōgō le lekgotla
 a ba nyake go sekisa ngaka, ba e chaba
 kudu, le gona bare ngaka a e ahudiswe.
 Melato ya mehuta o lekgotla a le tsene
 ena, gotiana ga bahlankana madisony
 le mathumaisa le gorogana le leso-
 ro ge le le la imisa mosadi goba mo-
 thepa, bare ke dithsele.

810

K34/82

65

Batho bawe ba sa swanêlago goahlolwa ke Kgošana goba Mokgōmana ke ba madi a bogosi. Ba we ba ahludiwa ka Kgorong ya modete.

Mekgwa wa go isa molato molamang.

Ye baile ba ahlola molato, motho a ja ke molato, ba we ba swanetšego go isa ditaba seleepeng ke Phašuku Mohlabe, Motabea Masumu, Sebatane Masete le Mošilo Pōpēla ke bōna bawe ba swanetšego go isa ditaba seleepeng, byalo ba finla ba hlalošetša kgoši gore molato re o bone ga mokete byalo kgoši ya fa motho yowe tefō e we a swanetšego go lefa ka yōna.

Ye motho aile a seke a kwa kahloloya Phašuku Mohlabe byalo yēna Phašuku, le Lee Mohlabe le Sebatane Masete ba swanetšego tloga le mamundi ba moišē kgorong, go bea ditaba tša gagwe. Mo a beaga ditaba a nche selo.

Byalo ge ba fihlile, ba dumediša, ba dumediša Malamomoso Masete ke moka yēna a isa maduma ga Nchobyanane byalo Nchobyanane a isa maduma ga Mohumagadi Masete ke moka maduma a boēla morago.

810
 Ye makgwapeng a le gona Nchobyanane o
 swanetšhe gofa Makgwapeng maduma
 ke moka a fella ga Morena Makgwapeng
 yêna ka noši a ka nore ka lebaka lewe
 a le nyatago ke moka a ya a bega Mohu-
 magadi gore mokete o dumedišitšhe.
Phašuku o tla khoma gobolêla ka mokg-
 wa o we a tlilego ka ôna mokgorong.
 O laodišetšä Molamomo Masete byalo
Molamomo o tla botšä Nchobyanane gore
 makofane tšebe ya kgaufsi e a sekwele
 ke gore le yêna onabo, byalo yêna o tla
 tšea ditaba a išä ga Makgwapeng, ge-
Makgwapeng a se gôna ditaba o swa-
 netšhe go difa mohumagadi. Byalo Mo-
 humagadi o tla fetola Nchobyanane
 gore sepela o ba botšhe ba swanetšhe
 gobu mono kgorong ka tšatši la gore.
 Ya gona motho yo a ka dulago lona
 le tšatši lewe. Ka gobane kgoši o boletšhe
 ditaba tšä gore batle ka tšatši la gore
 yêna mamundi a le gôna, byalo mo-
 tho yo we a llago ka yêna, yêna
Phašuku o swanetšhe go motsä gore
 ka tšatši la gore re tleba kgoro-
 ng ma bapi le molato ola walena.

810 K34/82 67
Phasuku ke mona o botsa mamundi gore
 Kgoši e bolêla gore ka tsaki la gore le swa-
 netse gotla fa esale go sasa molato
 a ba ahlole mosegare, o seke wa le
 bala dihlatse tša gago. Ge ele yola a
 fapanago le mamundi yêna o swan-
 etse go botsa ke yêna Phasuku ke go-
 re, a ka noya a roma motho a ya
 go motibisa gore ka tsaki la gore o
 swanetse gore obe ka mošate maba-
 pi le molato wagago le mokete.
 Byalo ka molato wa Lekalakala le ba
 ga Sekgobêla. Lekalakala ona le ba-
 sadi ba babedi, mosadi wa pele ke
 Ngwana Rakgwale, wa bobedi ke
Marôtho ngwana Sekgobêla. Mo-
 sadi yo wa bobedi ba ile ba mofeto-
 ša mošumi, mosadi wa pele le mon-
 na yaba makgowa. Mosadi o ile a
 kgotlella go fihlêla a kgola mpa, a
 ba a ba le ngwana, ngwana a ba a
 sepela, mosadi a sa fo šoma byalo
 ka lekgoba.
 Ka mpa ya bobedi mosadi ure lenna
 ke godile ke nyaka go a pea tšaka
 dipitša, monna a gana, mosadi a h-

810

K34/82

68

omola, ka moswana a no tloga a dutšai a seke a pea, monna a butšiša mosadi yo monyana gore molato keng o sapee, mosadi a mofetōla ka gore ke lapile ke ya khutšā. Monna are go mosadi o lapisā keng, a kere ge ke gotšea ke go tšēetšē gore otle o nka peēle, mosadi a dumēle, byalo thakgoga o dire bušwa ga na byalo ke a bonyeka mosadi a seke a mofetōla.

Monna a tloga a ya ka kgorong, o gopola gore mosadi o dikwile, mosadi le yēna a šalv a tloga a ya maš-
emong. Lebuka la gore batho ba jē
tšā goja la fihla, monna a ba a ja
le banna ba bangwe kgorong, a lebella
wa gagwe mogopo a seke a obōna.
Monna a roma Mahlantana gore
sepela o ntšela dijō mahlantana a ya
a hwetšana mosadi yo mogolo are buitšē
ke tle ke ba tšēle dijō, mosadi are tšā
goja ga dijōna. Mahlantana a boēla
are buitšē tšā goja ga dijōna.

Monna a ya ka noši ka lapeng, a fih-
hla a butšiša mosadi yo mogolo gore eka-
ba mosadi yo monyana o ile ka e, yola

mogolo are ke bone eka o ya mašemong, o napile e faga tša goja, e e a faga. monna a mohomolêla, le ka mabanyana ga tšile e sete a molediša. Ka moswana are go tšoga e sale go sasa a ya mašemong, byalo monna a molatam-asemong, a hwetsšana mosadi a hlag-ala, are ga mosadi molato keng ge o sa fage tšü goja, mosadi are ke lapile.

Monna a tšia mosadi, byalo mosadi a cha-bêla gagabô, kemoka ba gabô ba dula le ngwana wa bôna. Ka morago gale baka le letelele, monna a romêla motho gobatswadi gore ke nyaka mosadi waka ba gabô ba motšä gore a lefe, monna are gokwa taba e we ke moka are go ka-ne gore le mphe dikgomo tšäka. Byalo ba-tswadi ba mosetsana bare, rena re mo-nyaka tšeo are bolele gore re a mohl-ala.

Monna a befêlwa kudu gore le swan-etšë go mpha dikgomo tšäka batswadi ba mosadi ba homola, monna a iša ditaba kgorong ya ga Mašumu, ke gore ke Moyene o išitšë ba ga makgolo

wa gagwe Kgorong.

Mašumu are go Moyene ditaba tša gago ke dikwile, empa ka tšatši la gore o tle re tla roma motho gobitšā ba ga Sekgobela. Mašumu a roma Mongale gore a yo tšibišā ba ga Sekgobela gore ba nyakega ka Kgorong ga Mašumu mabapi le molato wa mokgonyana wa bōna Lekalakala.

Ka letšatši le we Moyene a tla Kgorong a e noši ka ntle le bagabo, byalo ba ga Sekgobela batla le bagabo ga mōgō le moadi wa Moyene. Byalo mašumu are go lekgotla ba butšišeng ge eka ba kgobakane, ke moka ba butšišā Moyene gore lehlakane, a dumela, ba butšišā Sekgobela gore lehlakane, ba dumela ka mahlō ba bōna gore ba ga Moyene a ba gōna, byalo kgošana e we Mašumu are, lekgotla le kakwa ditaba tša batho ba we. Bare go Moyene batho bala orego wa ba nyaka ke ba, lena ba ga Sekgobela a le bitši ke kgōrō le bitšā ke Moyene, bare re akw a a re botšē sewe a ribitšētšago, bare Moyene bare re botšē sewe o rebitšētš

ago.

Moyene a ēma pele ga lekgotla are thobela, ke t̄lile mo kabaka la phapanō yaka le baga Sekgobêla. Ke t̄ere mosadi, byalo mosadi a nyake go nkapêla, nna ke bile ka motia, a chabêla gugabo, byalo ka roma motho ka re a yo bitša mosadi wa-ka byalo ba gabo mosadi ba fetola ka gore ke lefe, byalo ka ge ele sebaka sese telete mosadi a dutšai a gabō, nna ka šitw-a gokwa taba ya mohuta o we. Kane ba swanetšē go mpha dikgomo tšaka ka bakka la gore le go mputšiša gore ngwana wa rena o be o motiēlang a ba mputšiša, ba fodula naē. Ka gorialo bu gopola gore nna ke phela ka mōbu ke nna noga, ke nyaka dikgomo tšaka. Thobêla lekgotla.

Marotho ke mosadi wa Lekalakala, bare a bolele, mosadi a thōma gobolêla, are, nna ke a makala, mōnna yo o ntšere are ke nna mosadi wa gagwe, kannete le nna ka dumêla. A nyala ka dikgomo a ba a mpitšā ke gore gobeka ka yagae gagabo. Byalo a kaka ka bekelwa ka lapeng la m magwe, keile ka bekelwa

810

K34/82

72

Ka lapeng la mogadikane. Byalo ge ke bu-
tšioä ba motse, bare ke gore: o ile gonyala
mosadi wa pele, tš'e dingwe dikgomo a ba-
ka ba gapa, tš'a tšwalla, byalo a tš'ea dik-
gomo tš'a makgolo wa gagwe. Nkabaka le
we ba gobeketš'ego ka lona ka mowe lap-
eng le we la mogadikane. Baga makgolo
wa gagwe ge bare bunyaka dikgomo o fêla
are ketla lefa tš'ona.

Lenna a kaka ka gana go a pea mowe
lapeng la mogadikane, ke a peile lebaka
lewe ke beago ka swara mpa ngwa-
na a ba a bëlêga, a ba a tš'wa letswa-
leng, le hono mpa e ke a bobedi, byalo
kere gošida, go kga metsi le dikgone ke
noši, yo we mosadi yo mogolo yowe leho-
no nkarogo ke bo matšwale, ana modirō
modirō wa gagwe ke goja fêla. Byalo
ka botš'a monna waka gore ke lapile, mon-
na a seke a mphetola, ka motš'a gore ke
nyaka go a pea tš'aka le gōna a seke
a mphetola, byalo lenna ka bakka la
go lapa go a peêla mogadikane ka le-
setš'a, byalo ke hwela gore nna ke a
peêle mogadikane.

Zasetlere Sekgobêla a êma a bolê.

la, are morena lekgotla, nna ke mathe-
 toë monna wa ga Moyene ke mofile
 naka latlou, byalo e ka mofa hlôgô ke
 mofile dinoka, byalo o pyatlile ngwana
 waka hlôgô, ka bôna a etla ka gae, byalo
 ka motšâ gore a dule. Ka lebella Mo-
 nna wa ga Moyene gore otlatla go
 lata mosadi wa gagwe, Moyene a se-
 kê a molata. Ka morago ga lebakale-
 letelele, ke ge ke bôna a thometšê mo-
 nna wa ga Pôpêla Jhailo, are onya-
 ka dikgomo tšâ gagwe, ka motšâ gore
 ke molato a lefe, atle a tšêe mosadi
 wa gagwe. Ke makala ge ke bitšwa
 mokgorong.

Masumu a ga fêla lekgotla molato,
 a baka ba bukšiša Pôpêla Jhailo ka go-
 bane mowe ba bolêlago ba kwana.
Motala Mhongale a bolêla, are kamo-
 ka le masadi, wena Sekgobêla e ka-
 be ore go bôna moredi wa gago, ore
 gobôna letšatšhi la ka moswana le dike-
 tšê o sa bone motho ke moka onya-
 kêle motho a yo bukšiša gore ngwana
 wa gago o huêlang, gae mowe o
 dirile phôšô. Moyene ke ~~ma~~ a dirile

phōšō ka gobane ge mong wa kgomo are
ke thapisa kgomo e nqwe byalo kgomo
ya chaba, mong wa yōna o swanets'e go-
re a tšame a nyakēla. Ge a ka se tša-
me a nyakēla ke gore kgomo a e nyame
o e ga fēla manong.

Ke tla tšwela pele le gobolēla, a ke bo-
lēla mabapi le polēlo ya moyene taba
e esale re ba gōna e šu reke re bō-
na, mosadi yo ke wagago taba e lego
gōna wena o swanets'e go lefa mosadi
wagago ke moka otlogē naē. Ge ore o
nyaka dikgomo o tšebe gore wena o hla-
la mosadi byalo molaō wa gēšū, ge
monna a hlala mosadi dikgomo a
gape. Mosadi wena oreng ka monna
yo, mosadi are ke monna waka, byalo
wa dikwa dikgomo o tla digapa ka mo-
kgwa mang.

Patsi Masumu a ēma are thobēla
lekgotla, mantšu ana a boletšego ke mo-
ngale a kwala, Monna wa ga Mo-
yene mosadi a a peele yo mongwe m-
osadi, o swanets'e go modumella gore
a pee tša gagwe dipitšā, o bōne ge
eka mosadi a ka reke a go a peēla.

Le gōna ke a kgolwa gore dilō tšē kamo-
ka o dibolēlago, o no dibolēla o le noši; ba
geno bōna ba kae, are morena ga ele
ba gešu a bane tuba, byalo dikgomo oile
wa diiša ole noši goba ba geno ebe ba
legona, are ebe ba legona, byalo lehono
go ya kang o seka ditaba ole noši, are
dilō tšē we ke tšāka morena, a se tšā
kgaitšedi. Are golukile o tšebe gore dilō
tšā gago o ka seke wa dibōna ka gobane
o hlala ka noši.

Moyene a ēma are le a nhlalefetšā,
go karonne gore ditaba tšāka difetēle pele.
Morena mašumu are golukile ditaba
ditla fetēla pele, fēla o tšebe gore we-
na o na le molato, o tlišitšē ba ga ma-
kgolo wa gago kgorong go sena molato,
kemoka are go Moyene o swanetšē
go ncha kgomo o lefe ba ga makgolowa
gago. A gana, kgoši yare go sekgobēla
~~ke~~ wena sepela gae o dula, byalo
wena Moyene ka moswana o tšogē-
le mono ke goišē kgorong.

Moyene a tšoga eole gosasa kemoka
a fihla kgorong ya Mašumu, ke
moka Mašumu a topa le para a šu-

pa Moyene toela. A fihla a bega ditaba tša Moyene, ke moka kgoši yare dia kwala, ka tšatši la gore a tle le bagabo, le sebaka sa dikgomo gamôgô le bonnagwe ba seke ba šala. Mašumu a hlalošetša Moyene mantšu a kgoši, ke moka a fetola ka gore ba gešu a bane tšaba, bare go yêna o swanetše go kwala sewe kgoši e boletšego le gona o tšebegore sena ge onyala e be se segona dikgomo tša gago a se ditšebe gore o nyetše ka dikgomo tše dikae. A dumela gore ke tla ba botša se tlatla ka letšatši le we kgoši e boletšego.

Ke moka ba goma, Mašumu a tona motšo gore a yo botša Sekgobêla gore ditaba ditšaba ka tšatši la gore kgorong ya mošate, o motše a tle le bagabo a seke a ba šia, ba seke ba tšoga ba robetše ba swarê kgogo molomo. Ke moka morumiwa a fihla a botša Sekgobêla mantšu a we a runilwego ka ôna.

Ge motšo a bega ditaba kgorong e bege ka selo, fêla se atla kobong sôna ba dira. Moyene manganga a gagwe ke gore o ile mošate a ncha pudi ya

seatla-Kobong.

Letšatši la seho la finla, ba togela mōsa-
ke, ba kgomana ba kgōrō ya ga Masumu ba
ya le ba kgomana ba lekgotleng la ga Pha-
zuku gamōgō le bōna dikgōšana. Pha-
zuku o swanetše go tsibisa ke kgōši ka go-
bane ditaba ditšwa dile ka kgorong ya ga
Masumu byalo yēna ka noši a tsibisa
ba kgomana ba kgōrō ya gagwe.

Ba melato ba kgobakana, gamōgō le lekgo-
tla. Ba dula ka madulō a bōna balwi
ba dula ka tlase, kgōši yare ba butšišeng
ge eke batlile ka moka ga bōna, ba ba butši-
ša bare re lukile, bare Moyene batho ba-
la o banyakago ke ba, wena sekgobela a
o nyake ke rena onyaka ke Moyene, sekgobela
are a mpotšē.

Moyene a bolēla ka ōna mokwa ola a
gobolēla kgorong ya ga Masumu. Mosa-
di le yēna a nobolēla ka ōna mokwa ola
a gobolēla kgorong ya ga Masumu. sekg-
obela le yēna a nobolēla ka ōna mokw-
wa ola a gobolēla ka ōna kgorong ya
ga Masumu.

Sebaka thabile Pōpela a êma are moe-
na lekgotle, nna keile ka nona ke

K31/82

Moyene gore sepela o bitša mosadi waka ka ga makgolo, byalo kaya ka hwetšana mosadi a le gōna ga mōgō le batswadi ba ga gwe ka fihla ka bega ditaba tše gore ke rumile ke monna wa ga Moyene ore onyaka mosadi wa gagwe, byalo бага Makgolo wa gagwe bare sepela o motšā o bolaiile ngwana wa rena re monyaka gore a lefe ka kgomo, byalo kabobêla ga Moyene ka motšā mantšū a ga makgolo wa gagwe. Moyene a goma a nthoma gore sepela o babotšā gore ke nyaka dikgomo tšaka ba dule le ngwana wa bōna, ka yaka ba botšā ba ga makgolo wa gagwe bare, tšewe a se dikwi sepela o motšā a lefe a tšee mosadi wa gagwe. Thobêla le kgotla nna ke mowe ke bonego.

Byalo re theletsitšē le na бага Moyene kudu re nyaka gokwa Patlana ka gobane yo ngwaneno o dula naê felo gotee ga mōgō le mmago lena, ebe re tla thoma ka mogolo wa lena Matsikinyane byalo a dule nabeng felo gotee. Matsikinyane ke mogolo wa Patlana moratno wa Patlana ke yēna Lekalaka mmago bōna ke Pulane ngwana Maile.
* Yo mongwe wa le kgotla are, butšišung

gore baile ba ahlola byang ka gae ga bona ge
batlaba ba isa ditaba kgorong. Ba babutšiša
gore ka lapeng la lena leile la dibolêla byang,
baile ba homola le baka le letelele, kamora-
go Matšikinyane a e ma are morena le-
kgotla le seke la makala ge le bona re
homotšê ke gore ditaba dire ka mile dikla-
a a re ditšebe, re makala ga re dikwa
mokgorong. Thobêla.

Patlana Meyene, are yo wa mma lekg-
otla ke dula naê motšeng ka otee, ona le
basadi ba babedi le nna ke na le basadi bab-
abedi. Le nna ke byalo ka mogolo waka a
ke tšebe selo, ge ele go motia o motšike
ka mašenong ba noba babedi. Ge ele potê-
lo ya dipitšô ke ile ka ekwa ka botšô m-
osatho waka gore a seke a ganêla mos-
adi ge a faga tšô gagwe, byalo wa mma
a seke a nkwa. Mosadi a peele yo mong-
we mosadi, ngwana wa batho ba o swere
mošomô o mogolo, mešomô ya lapa kamo-
ka ke yêna a šomago, byalo mosadi yo m-
ogolo yêna o noja a dutšê. Ge ele ditaba
tšô gogapa dikgomo ke ditaba tšô gagwe le
mosadi wa gagwe. Thobêla.

Pulane ke mmago bona, are lekgotla

le bule ditsebe le nthelotšê, ngwana yo wa-
ka ke lengothwane, byalo a theletšê se we
ke motšago. Ke ile ka motša mohlung wa ma-
thômô kare go yêna oreng obekêla mogadik-
ane ka lapeng la mogadikane nna ke raphe-
la, a nnganêla, byalo ka motša kare baka
seke badigadika dithuthunya tša butšwa.
Ke moka ka napa ke homotšê, kare ge ngwa-
na are o nyaka go wala šaša la mokgalom-
olesetsšeng a swale.

Mosadi yo ngwana Sekgobêla pelo ya gagwe
e a tšêwa, medirô ka moka ya lapa ke
yêna a dirago. Mosadi a bôna gore o la-
pile a tla gaka a mpošša gore ke nyaka tša
ka dipitšša, byalo ka bitšša mogolwane wa
Lekalalakala ka motša taba e, byalo mogo-
lwane are leka seke la dikgona yêna m-
osadi o swametšê gobotšša monna ka noži
monna ke yêna yo we a tlogo se botšša
ra kgona gobokêla. Mosadi o ile a mošša monna
a gana le sena ra šitwa go tšenêla tu-
ba.

Ye ele mabapi le gotiana, baile batiana
mašemong sena se se gona, go fihlêla
mosadi a chabêla gagabô, a ka a rebotšša
Ye a romêla Pôpêla gaka a rebotšša, k

ge a nyaka dikgomo ga makgolo wa gagwe
a re ditsebe, le ge dituba ditla kgorong are
bots'a le hono re a makala. Byalo lekgotla
ke re nywana yo waka a lefe mosadi wa
gagwe. Ye yêna a sa monyane nna ke
a monyaka o tla ba a nka peêla, ke moka
ke feditšê ba bina tlo.

Ba butšiša Morena Mašumu gore wena
ka kgorong ya gago o ile wa ahlola byang.
Mašumu a êna are morena lekgotla,
ka kgorong yaka lekgotla gamôgô le nna
re ile ra bea lekalakala molato, ra re
a nche kgomo a lefe mosadi wa gagwe
a tlogê naê. Mabaka a we re ile ra mo-
swara ka ôna, ke bakeng la go rebotšê
ba gabô a tla nabô, mosadi yo mongwe a
pee le yo mongwe mosadi, monna ge a
hlala mosadi mesebana ya gagwe ge
e gape, le gore madi aile mo lefaseng.
Byalo are le a nhlalefetšâ ke nyaka gore
ditaba ditšwele pele, ke ge re tlišâ dita-
ba mo. Thobêla.

Ditaba dirile disešu tšâ ga fêla lekgotla,
Matšikinyane ka go swabiša ke moratho wa
gagwe, a bits'a ba ga moeng, ba ya thopeng,
ke moka ba nona sebaka gore sepele o bo-

tš'a lekgotla gore re pona phōšō. Sebaka se we ke yēna Dhailo a ya a bolēla byalo. Kabaka la gore aile a ncha seatla-kgobong, ngoši baka sa gore e molifišē ka kgomo tš'e pedi, yare mōšeng a tlišē kgomo le pudi tš'e pedi. A ncha dilō tš'e we molato wa fēla.

Ka morago ga mo molato o fedile, lekalakala a ya a tlogēla mmagwe, le mogolwane gamōgō le mosadi, are ke lena manaba šalang mma le mosadi yo we we no, a ya a dula ga wa gagwe moto. E mpa eka a šala ke motho morago.

Mosadi a šala a peēla mokgekolo. banna a bahloke, banotla ba mohlōtlotla, o bēlēga bana ke lešaba la ga Moyene le ge a o kwa gore mosadi wa gagwe o imile, o wa šitwa go o kwa ditaba tš'a mpa, ka baka la gore o mongaletšitšē le ba gabō ba ka seke ba modumēla.

Selo se we seka tibēlagore gore ditaba dilebane le tš'atši lewe ngoši ele boletšego ke lehu, gōna ngoši e swanetšē gobatšā lekgotla gore batho ka moka ba melato a ba palakane ka baka la gore re mona phifalony, ba tla boya ka tš'atši la gore.

810

K34/82

83

Ba swanetš'e gogoma ba boêla magae a bôna.

Molato a o bole, le ge motho a ka dira molato a chaba, ke gore a chabêla makgoweng, molato wa gagwe o tla šala o sa moletš'e, Mohlang a boyago makgoweng, mamundi o swanetš'e go tšôša molato wa gagwe, a yo botš'a lekgotla gore motho yola o buile, ke nyaka gore molato wa ka o tšoge. Pitsa ebe la ka gobeseletš'a, ke moka molato o wa tšoga, ba molifiša.

Ge mong wa molato ke gore mamundi a ka fohomola, lekgotla le lona le nohomola. Leka seke la butšiša monna yowe, gobane mohlomong o ile go boya makgoweng o tšôfa mosadi pipa molomo a ba ditšebe. Ka mokgwa wa pipa molomo, motho a kare molato wa boêla.

Molato o kile wa boêla, ke molato wa Maisa Mabakane o kile a pyatla mosadi wa Deka Mabakane byalo a tšiša molato kgomog, kgomô yare Maisa o swanetš'e go ncha kgomog, byalo Maisa a e tumêla, are ke sa tšama ke

|

tia dikōta, ge a fihla gae kemokaa
 ehaba, a chabēla makgaweng mowe a
 goya a fetōa mengwaga e meraro, ka
 ngwaga wa bone a boya. - Byalo lekgot-
 la lakwa gore monna obuile, batheletā
 mong wa mosadi ge a tōōa molato, ba fo-
 okwa a homotšē le bōna ba fohomola.
 Kganthe monna o ile goboya a fa mosadi
 kobo ya pipa molomo, monna wa gagwe
 a mofa patšhi. Ka gorialo mowe ba šita
 go tōōa molato. Mola mamundi a boēke
 Kgonong lekgotla e be le swanetšē go amo-
 gēla molato.

Ba sekisane, ge kgozi e ile ya bea letš-
 atšhi la gore ka tšatšhi la gore le swanetšē
 gore letle, ba swanetšē gore batle, gago-
 na ka mokgwa o we baka dulago ka ōna.
 Mowe motšo a ka dulago ke ge a ile a hla-
 gēla ke kōtse ya lehu, gōna a ka dula le
 gona o swanetšē goiša lentšy, byalo kgozi
 e tla botšā bala gore mokete a ka seke
 a ba gōna, ka baka la gore o hlagetšē ke
 lehu, le swanetšē go boēla gae, ke tla le
 tšibisa tšatšhi le we letlatlago ka lona ke
 moka batloga. Ka morago ga sellō babi-
 tšhiwa ba tla go seka molato wa bōna.

810

K34/82

85

Dihlathe tša ba sekisane, diswanetš'e gobi-
tša ke ba sekisane, yo mongwe le yo mongwe
o bitša dihlathe tša gagwe. Ge motšo a ile a
šia dihlathe tša gagwe, molato o boēla mora-
go, ba beēlwa letšatši le lengwe, a goma a se-
ke atla nabo ke gore go bōnagala gore dihla-
tše tša gagwe diagana, molato wa gagwe
o swanetš'e go šita, ka baka la gore mola-
to o seka ka dihlathe. Dihlathe gonyakega
batho ba we ba bonego,^e seng batho ba ba-
a bōnago, ka go'ane ba ka tloga ba bolella
gošele.

Seatla-Kobong a se diri gore ge motšo
Kudu ba lekgotla gamōgō le Kgoši gore ge
motšo a nchitš'e sōna ke gore o dirēla go-
re ge banna ba morōna phōšō, ba ga
netš'e. Ge yo mongwe wa lekgotla ba
ile ba mofa seatla-Kobong, o tla tšo-
ma a leka ka maatla go aga le gova,
byalo ge ba okwa gore o bolella gošele
ba no moganetš'a le yēna ka noši a bō-
na gore ke paletš'we a homola kale-
ntš'u le ke la kgorong a le šalwe mo-
rago. Kemoka ba lifiša motšo yo we mo-
lato wa fēla.

Seatla-Kobong sa gofiwa Kgoši, Kgoši a e

a hlole molato, molato o ahlola ke lekgotla, byalo la bega kgozi gore re bona mokerete ph-
 ošo, byalo kgozi ya bea kgati e we a swa-
 netšego gotia motho ka yona. Byalo motho yo
 we ge a be a nchitšē seatla, Kobong, kgozi
 e motia ka kgati e nyana.

Mekgwa ya molekgotleng, ba sekišišwa ba
 dula ka tlase ga moyō le dihlatsē, dihlatsē
 tša yola didula ka theko ga yola ba yo moh-
 latsetšago, tša yola le tšona didula ka the-
 ko ga yola, byalo ba sekišišwa ba dula ka
 gare, mogare ga ba sekišišwa gono šala
 lekgalanyana se semana.

Modulēle ya lekgotla, lekgotla le dula
 ka kgakala la tšea mahlō a lona la bella
 ba sekišišwa, ele gore ba sekišišwa bona
 mahlō a bona ba lebella kgakala. Yowe
 elego yo mogolo dula gare ga lekgotla bya-
 lo bona ba dula ka go latelana ka bogolo
 bya bina, go eleletšā ge motho a tšencha
 maduma, a seke a tabeletšā. Odula
 ka theko ga letšogo la senna, byalo mo-
 tseta, a dula ka letšogong la gagwe la
 senna, lekgotla la dula ka theko ya le-
 tšogō la gagwe la sesadi. Ge kgozi etla
 go dula lekgotleng e tšilo tšena gare ga motš-

810

K34/82

87

eta le mogolo wa lekgotla, ge a fihlaka moka ga bōna ba swanetše go êma ka maoto bare morena, ke moka a dula fase le bōna ba kgone ba dula fase.

Batho fêla ba dula ka mahlakoring a lekgotla, byalo bōna ba ka fo dulana le ka morago. Ka morago ga lekgotla motho a swanêla godula. Monna yo mongwe le yo mongwe goba mothoka, ge go sekisiwa melato o swanetše go tšena le kgotleng eseng gore a ka tšena ka gare ga lekgotla, o swanetše go dula mowe go dulayo batho fêla. Mosadi o tšena lekgotleng ge ana le molato, goba ele hlatsê, fêla ge mosadi a nyaka gokwa ge banna ba seka molato a ba morakele fêla o swanetše godula kgole le lekgotla gamōgō le banna fêla. Ga gona se we a swanetšego go sebolêla, yêna o tla fo dula fêla go fihlêla a tloga.

Dihlatsê ditšena le ba sekisiwa lebaka ka letšee, byalo ge molato o we ba o hlatsêšago, ge o fedile, ke gona ba tlogago, gamōgō le ba sekisiwa kemoka ge gona le omongwe molato wa tšena. Bala ba goba ba sekisiwa pele

ba yo dula mola go dutšigo ba sekiši, byalo le bōna ke ba sekiši.

Melaō ya boetwarō lekgotleng, ge ditaba di-sešu tša tsena, bakanoba ba tšere magane ka mokgwa o baka kgonago, ba sepu ka mokgwa o baka kgonago. Byalo lebaka la mo melato e tsena, ke moka molaudi wa lekgotla, o tla fihla a ēma ka maoto are morena babinna tlou, byalo re swanetšē go tšeletšana ngoši e bolēla gore ditaba diswanetšē go tsena. Ke moka ba dula ka madulō a bōna ka mokgwa o ba tšebago. Mabapi le ba sekišwa, ka baka la gore melato ke e mengata, ba swanetšē gore re tla thōma ka molato wa mokeke, Kolobetlase, ke moka ba ē badule ka tlase.

Ge go šetšē go lebyalo ga gosana le motho yo we a swanetšēgo goba a sabolēla, kamoka banna baloma sentkō baretuu, ba tšeletša fēla sewe se bolēlago kemudi wa lekgotla. Ge ditaba dišetšē ditšene, gobolēla motho ka otee fēla, ge ele monna o ēma ka maoto, pele ga gore a bolēle o swanetšē go dumedišā lekgotla are morena goba thobēla lekgotla la ba bina tlou. Byalotšē a kgone ath-

oma gobolêla.

Ge mudi wa lekgotla a ile a homotsä lekgotla a bolêla gore byalo re tla tšena ditabeng, kemoka mudi wa lekgotla o swanetšë go botša ba fapani gore ba dule ka madulô a bōna, ge ba dutšä kemoka otlare ga lekgotla le buleng ditsebe le lamole batho bana, ga batho fêla banna re lekgopêla ditsebe re tšena molatong le melomo ya lena gore le lamole batho ba. A sokološa molala wa gagwe a le bella basekšišiwa are ga motho yola a bigilego molato, batho bala wa gore wa banyaka keba, byalo lena baga mokete a lebitšä ke kgōrō le bitšä ke motho yo. Mamundi o bega bagabō gore le a dikwa, yola le yēna o bega bagabō. Byalo mitsšiša otlare ke dikwile a ka no mpotšä sewe a mpitšetsägo. Byalo ke moka mudi wa ditaba o swanetšë go botša mamundi gore bolêla. Ke yēna motho yo a bolêlago pele, ka morago gobolêla yowe a fapanego naê, byalo ka morago go bolêla dihlatše ka go latelana, byalo byalo go fihlêla ba fella. Ke ôna molaō wa go bea kanya ditaba. Ge molaodiši a laodišä ditaba tšä gagwe

810

pele ga lekgotla, o laodiša ka mokywa o a
 ka kgonago, a tibelwe, go fihlêla yêna
 ka noši are ke feditšê. Ga gona motho go-
 ba wa lekgotla goba yo we a sekišanago
 naê yo a ka motšenago ka ganong ge a sa
 laudiša ditaba.

Basekišwa, mosekišwa yo mongwe le
 yo mongwe o swanetšê go bolêla gabathe
 a bolêla nnete le gona a bolêle ka klomp-
 hō. Ge a hare a bolêla a bolêla ka mok-
 gwa o a ratago, o swanetšê go lifišiwa
 kabaka la gore o nyatšâ lekgotla gamôgô le
 kgōrō. Matho ba fêla ba bolêla ka mokgw-
 a o ba ratago ge ba etšwa banwele by-
 alwa. E mpa le ga gole byalo kabaka
 la byalo ba swanetšê go motlêma ke
 moka ba lesetšâ molatō wa gago, a
 ba moti, ka motago ga mo byalwa bo mo-
 feletšê ke moka ba monchisâ pudi, bu kgō-
 na ba tšena molato. Pudi ba molahlisâ
 gore ge motho a etla ditabeng a swa-
 nêla go nwa byalwa, byalwa bonweu
 ge motho a e tšwa ditabeng. Maroga
 le go fotlana, a se dilō tšê dinyakega-
 go kgorong ka gobane o ka tloga wa zi-
 nya molatō wa gago. Ge ele mabapile

810

K34/82

91

Maaka, maaka a netaba, maaka a ja mong wa ona. A ka bolêla maaka a gagwe ka mokgwa o a ka kgonago go fihlêla a fets'a mowe a swanetšego go fets'a gona, byala ka ge a bolêla maaka ba nna ge ba yo mukiš'a diputiš'o o tla šita go baraba. Gamag'o le dihlatoe tša gagwe ditla bolêla go šele ka gobane ba ka seke ba kgona go bolêla selo se ba sa kago ba seb'ona. Ge ba hwetšane gore o be a bolêla maaka ba swanetš'e go motš'a gore a tšebe gore maaka ba lefa, ara dulêla go tšeletš'a maaka. Motho wa mohuta o we o lifiš'wa ka pudi ge a ka thōma a ba ganetš'a ke moka o lefa ka pudi tš'e pedi.

Sepitš'a molato wa mohuta o, kemolato wa batho ba tee le ge ele monna ana le basadi. Byala ka monna yomongwe wa ga Malasa leina la gagwe a ba letebe ke batho bakgale. Monna yo go kuagala gore obe ana le basadi ba bararo, maina a bōna ba gopola mosadi ka o tš'e Maswale Ngwana Monyale yo mongwe ke ngwana Matlou le ngwana Leweletse. Monna wa bōna

810

K34/82

92

o be ana le lerobo, byalo ebe bare ge ba dirile byalwa ke moka a thōme gorogana ke moka batho ka moka ba chabe, ba e magae a bōna. Ke moka a šale atiē mosadi yo mongwe, ke moka a chabe, ka morago ge bare ke a sekisa, monna a bolēle gore ke nobōna mosadi a nkgitla ka letswete. Bagadikeme ba swanetšē go bolēla mowe monna wa bōna a bolēlago gona. Kamoswana, a tia yo mongwe ke moka babolēla byalo, ke moka ke mokgwa wa bōna ba swanetšē go emella monna wa bōna ge bana le batho ba bangwe bare, monna wa rena wa leba byalo rena re chaba gore sa motšwa re ka seke ra bale gae.

bhwene tšōgō e tšōtšā ga gabo yōnas mona gobolēlwa mabapi le motho ge a ka dira ntwa, a ba a gobatšā yo mongwe go ba ba mogobatšā. Byalo ka Kgolane Saai o ile a tšwa a nwele byalwa a fihla motšeng wa ga Mabakane ana le monna wa gabō, byalo ge a fihlile mowe ba ncha byalwa ba anwa. Motšeng wa ga Mabakane ke boya bo tšibya ke baga ntwa dumēla.

Ga go tsebege ga botse gore naa golebile
 mang. Goile gwa dirêga nwa, mowem-
 onna wa ga Saai a bilego a raga mokge-
 kolo wa motse o we na moletse. Ba ga ma-
 bakane ba gona go bôna dichila tšewe, ba-
 saeli ba rwala mese, banna ba rwala di-
 thoka. Monna yola wa gotšwa le Saai
 a bôna gore go bifile a diô swara monna
 yola wa gabo a gôga ka letšôgô, monna
 le yêna ka nôi a bôna ka mahtô gore go bifi-
 le a chaba, empa o ile a chaba ele gore
 ba mogobakitšê. Kamoswana baile kodibo-
 lêla ka segae, byalo ba ga Mabakane ba
 bolêla gore yo mogwa wa rena o lebile.
 O tšile mo ra mofa byalwa, byalo ka mo-
 rago sa bôna atia mokgekolo, byalo ke ge-
 bahlanšana ba motia ka mokgwa o. Saai
 are golukile nna ebe ke notla go butšiša
 fêla, byalo ke a lekwa gore le emelane
 sepitšô, ga gona molato, ka gobane bare-
 noga ga elatelwe motseng wa yôna, ke
 moka atloga taba ya fêla etta mowe a
 boêlagae e dula. Ya gona motho yo a
 ka tšwago wa gabô, ba swanetšê go fêla
 buaga le gona.
 Ge motho a dirile molato le motho yo mo-

810

ngwe, ke moka are hlatshe ke mosadi wa gagwe goba ngwanabo, goba morwa ragwe, goba kgaitšedi ya gagwe. Dihlathe tša mohuta o we a ba diteletšē, ka go chaba gore ba ka emelana sepitšā. Molato wa mohuta o we a ba o ahlole, ka baka la gore batla fo bolēla marara. Bohlathe byo bongwe byo bo sa mogelwego ke bohlathe bya go kamaaka ga se bohlathe ke bohlathe bya maaka. Bohlathe byo bobotho ke gore ke bone ka mahlō a ka felō fa we e be gona le mokete le mokete, mokete o bile are nna hare byalo batho bawe ba seke ba ekwa fēla mafelo mokete a ba la mola. Byo we ke bohlathe byo bolukilego ka gobane oile a bōna ka mahlō le ka molomo ba bileba kgalemela. Motšo o šele keyēna yo we a swanetšē go hlatsa ditaba tša kwala, motšo ka noši a ka seke a se hlatsa ba tšeletšā.

Ye molato o sekwa, ba hwetšana gore ba sekisane ba kwana ka mantšu ga gona mo ba fapanago, kgoši e swanetšē go fetša molato o ka golifišā yowe a lebilego. Byalo ka pphapanō ya Ntau Mohlabe le Machobane Scaai. Ntau oile a dišā dipudi tša mmago Machobane, byalo ba mofa pudi ya

madiš'i. Ka morago, a diša dikgomo mowe a bile a ditwadisa ga bedi a sa diša, byalo a tloga a ya gobolla. Moratho wa gagwe a šala a diša le yēna ge lesetša go diša ke lehu, la gagwe.

Ntau le moratho wa gagwe a baka ba mofa madiš'i, empa a seke a belaēla a nohomola. A bōna namane ya gagwe ya thsadi a ya a ifiša ga Saai namane e we ya-ba ya gola yaba ekgolo, yaba ya tswala mowe e bago ya dira manamane a thselela go. Byalo Ntau a nyala mosadi ka tšōna, ge a yo šupa motwadi wa mosadi wa gagwe, kemoka Saai are golukile o ka mo-šupa fēla ke nyaka kgomo ya madiš'i.

Mohlabe are ka motgwa mang, a a othe-be gore lenna ke tlile ka diša dikgomo felo fa, are ke a tšeba, le moku moratho wa ka a tla a diša are ke a tšeba, byalo nna o tla nyaka madiš'i byang nna o saka wa mpha madiš'i.

Saai are ge o sa nche kgomo a ke gofe dikgomo tšē, ke ge Mohlabe a iša ditaba kgorong. Byalo ge ba fihlile kgorong ba fokwa dipolētō tšā bōna disafapane. Byalo kgodi yare wena Saai o swanetše

go ncha kgomo ya madiši - o fe Ntau byalo Ntau le yêna a nche kgomo ya madiši a go fe molato o fêle. Byalo ka ge ditaba dile mona kgorong, e be letlilo le kalekgotla gore le a kgona gobolêla, yo mongwe le yo mongwe o ncha pudi ya go tswalla kgôrô. Bailo ba ncha dipudi tšê we ba tswalla kgôrô, byalo Suui a ya a fa Ntau dikgom-o tšâ gagwe kantle le madiši. Ba swanetšê gore ge ba boêla ka gae, ba be banehitšê dipudi tšê we tšâ go tswalla kgôrô, pudi e ngwe kgôši e tla fa lekgotla ba e bolaya ke pudi ya mangaga - hlaa a banna.

Ge lekgotla le ahlotšê molato la bôna yo mongwe phôšô le swanetšê go motšâ gare ga banna batletšê gore wena ona le phôšô ka baka la gore, ka gorialo mowe o swanetšê goya bonyela mpya, motho yo we ge a e ya bonyela mpya byalo ke moka ba yo botšâ kgôši gore re bone mokete phôšô ka baka le. Ke moka kgôši e tlare sepelany le motšê a nche sa gore a lefe molato. Byalo ge ale kowa thopeny o swanetšê go romêla sa gagwe se baka sa gore molato ke o bône, ke moka bahatša rebaka gore sepela o motšâ a nche sa

gore, ka tšatši la gore setle. Lona tšatši lewe ba meetšego, ge a sešu a se bōna o swanetše gore pele ga tšatši le a go bolêla gore ntswareleng ke sa tšana ke tša dikota, ke moka ba meêla le lengwe letšatši. Ge a ka seke a tla a bolêla gore nkešu ka bōna selo pele ga tšatši lela bago meêla, are ka lona le tšatši lela bago meêla a fihla ka lona a bolêla gore nkešu ka bōna selo, ka gorialo mowe ke gore o nya tšā lekgotla, ba swanetše go munetša pu di, ba motšē gore molaō wa mo motho a sešu a bōna selo, ke gore o swanetše go tla pele ga tšatši lela bago meêla lona a tle a bolêle ke moka ba mmeêla letšatši le lengwe, le lona ge a sešu a bōna selo o swanetše godira byalo go fihlêla a bōna selo. Ka gorialo o hlomphe molaō wa Kgōrō, o seke wa tla ka letšatši lewe ba gobetšego ka gobane letšatši le we ba gobetšego ke le tšatši la ka hlolo, byalo o tšilo sima sebaka sa lekgotla ele gore a o bolele selo.

Molato wa Madire ngwana SeKgobela le Kguitšedi ya gagwe Khulwanyane e be go na le byalwa ga mosadi yo Ma-

hapane, e be ele byalwa bya naleng (Chen-
nshi), byalo ba tho ba reka byalwa ba che-
la pitšeng, felo fa we e be ele basadi
fêla, byalo ka morago ke ge gofihla
Khulwanyane Sekgobela, le maruping
Mohôfe ke banna ba babedi byalo ba hu-
etšana gore basadi ba rehle ba anwa ke-
moka le bôna ba fihla ba dula, basadi
ba ba kgêla le bôna ba enwa. Mochedi
e be ele yêna Madire.

Banna bawe le bôna ba ncha a bôna
madi ba reka byalwa, ka gobane ba hwe-
tšane ele gore sebešo ke sa basadi, bach-
ela ka pitšeng ya basadi, mochedi gwa-
noba yêna mosadi yola. A ba chella
ka moka ka segô ka setee, gofihlêla ba
fetša byalwa, ke moka bathona go
palakana. Byalo monna yola wa ga
sekgobêla oile a sale mowe a rarela
ka mafuri a hlatsä byalwa, anapa
a tloga. Oile ge a letseleng a boh-
latša gape, ge a fihla ga a hwetsäna
mosadi wa gagwe aye go yêna ruth-
etša letswai o mphe ke nwe, Madire
o ncheletšê sehlare. Mosadi a dira bya-
lo ka mokgwa o we a laetšwego ka ôna

Monna a tšwela pele le gohlatsä, go fi-
hlêla mowe a thogang a hlatsä le ka mots-
wana, a ba a hlatsä le madinyana, byalo
monna are go moratho wa gagwe sepela o
bitšä Madire le ba we ra goba re nwa
nabô byalwa, ke Madire Mochedi wa bya-
lwa, ke Mahapane mong wa byalwa, ke
Dotwane mosadi, ke Maruwane mosadi
le Maruping batle mono.

Moratho wa gagwe a ya go ba bitšä, buseke
ba gana ba fihla kgorong ya molwetšä, bya-
lo are gobôna le bitšä. Ke nna Kabaku la
byalwa byola ga goba go chela Madire bo
nhlabile. Ke moka ke le bitšehä gore lets-
ebe lehu laka, byalwa ke cheletšä ke Kgai-
tšedi yaka. Kgaitšedi ya gagwe are byang
Kagobane ebe re nwa^{ka} segô ka setee, are
malai a ka seke are kenna ke loilego ke
moka Madire a thakgo a ômana, batho
bala ba gakanêga le bôna ba thakgoga
ba tloga.

Madire are go fihla gae a botšä monna
wa gagwe taba e, yowe leina la gagwe
elego Nkwane Mohlabe, monna are e
sebe a veresä are a wa byalwa ebe
re sanwe re leba babedi ebe e rena

ba bantšai, re nwela ka pitšeng ka etee le-
gonwa re nwa ka segō ka setee. Monna
are golukile ga gona taba, setla bōna yēna
ge a romela seba, ka gobane sešo seba-
ba mongwai. Mosadi are ge orialo nna
ke tla sepela kae, le boloi byo byaka ka
gobane ge ke fihla bathony ba enwa byal-
wa ba tla fêla bare o fihlile mofitōi
wa lešaba, kenya ka gokwa boloi byaka.

Monna a bitšā ba gabo a ba botšā taba
e, byalo ba gabo bare gohlabana tšā pōō
ka etee, byalo rena re ka seke ra kgo-
na go tšena. Yēna sekgobêla ge dimofi-
ša o tla romela sebaka. Mosadi a tsw-
ela pele le go ganetšā mantšū a banna
go fihlêla mowe ba bago ba mokwa ke
moka bōna ba roma motho gore a e-ge
sekgobêla. Baile ba non-a Dhamapa
Malapane gore sepela o butšišā sekg-
obêla gore re kwa kgaitšedi ya gag-
we ore o mothomile boloi, aa ke
nnete.

Malapane a ya, ge a fihlile a bolêla
mantšū ala a butšitšego ke baga Mohla-
be, byalo sekgobêla are e wele bothse
phalafala e be kere go tlabana neng, wena

810

K34/82

101

sepela o ba batša gore ke nnete, mosadi yo we o ntaile. Malapane a rwala mantšu a sekgobêla a baetsā ga Mohlabeke. Ye a fihla ga mohlabe are ke fihlile ga sekgobêla byalo sekgobêla are ke nnete, le gana lehono ke sa fo babya, kgoro-rialo mowe ke nyaka gore lena baga Mohlabe le mphakisišê gore re e di-
ngakeng.

Mkwane a isa ditaba kgorong ya ga šacai, a fihla a bolêla phapani ya gagwe le sekgobêla yo we elego sebura sa gagwe. Byalo Makwale šacai are golukile ka tsatsi la gore letle esale gosasa gamšgō le dihlatše. Ke moka a romêla motho ga Khulwanyane sekgobêla gore ka tsatsi la gore wa nyakêga kgorong ka batša la phapani ya gago ke ba ga Mohlabe.

Letsatsi la ka hlolo, ~~are~~ ba fapani ba fihla byalo ditaba tša tšena lekgotleng Dihlatše tša Madire ke ba we agobā a enwa byalwa naē, ba we elego Maruping Mohōpe, Mahopane mong wa byalwa, Setwane, Maruwane, mowe gare ga batho bana bang-

810

odilwego monna nka otee yowe elego
Maruping. Byalo le yēna Khulwanyane
 ne ke bona dihlatsa tōa gagwe.
Mokōloko Sokane a bula lekgotla,
 byalo banna kamoka ba lekgotla ba re
 zu, byalo mudi wa lekgotla a tsencha
 ditaba.

Nonyana golla e ehlobyago, Madirē a
 ēma a bolēla, gore morena lekgotla
 ka babina tlou, kemona ka baka la pha-
 panō yaka le Kgaitšedi yaka Khulwanyane
 o nthomile boloi. Gobe gona le by-
 alwa ga Mahapane bya naleng, byalo
 mowe byalweing ebe ele rena basadi
 fēla, ke mong wa byalwa Mahapane
Setwane le Maruwane, kamoragoga
 fihla Maruping Mohofe le yēna Kgai-
 tšedi. Baile ba hwetšana se enwa pitšā-
 na e ba go hwetšana se e nwa, le bona
 ba fihla ba rēka bya bona ba chela ka
 mola ga bya rena, byalo ra thōma go
 nwa byalwa, mochedi ebe ele nna
 segō ebe e nwa segō ka setee, kamoka
 a se enwa ka sōna.

Kgaitšedi a thakgoga a ra rēla ka
 mafuri, a ya ahlatsā, ka lebakalewe

810

K34/82

103

yaba re a palakana. Kamoswana ka
bōna Joetsheko moratša wa moloiswa a
fihla motseng a bolêla gore Kgaitšedi
yaka ya mpitšä, ge ke fihlile kgae ka
gae ga gagwe, byalo a bolêla gore nna ke
moloile, ge ke mutšišä gore byang kemo-
ka a seke a mpitšä. Gobe gona le batšho
bala ra goba re enwa byalwa nabo, ke
ge ketloga ke tlilo botšä monna waka, a
rom êke. Sebaka monna are ke there
šo oloile. Byalo nna ke nyaka gotšeba
bolai byaka. Dhobela.

Khulwanyane Sekgabêla a êma, are ~~et~~
hobêla lekgotla, nna a ke šu ka romêla
sebaka ga Mohlabe, fêla ba we ka go-
ba ke nwa byalwa nabo mabana keile
ka ba bitšä ka moka byalo ge ba fihli-
ke, ke ile ka ba botšä gore byalwa byola
bja legata bonhlabile, byola Madire a go-
re go cholle a dula nabyo sebaka re
setelele, ka gorialo mowe ka bolêla
gore ke byōna bonhlabilego. Kamoso ke
ge ke bōna monna wa ga Malapaneng
a etla a rumile ke baga Mahlabe a
tlilo bukšišä gore nna ke nnete ge Ma-
dire are ke mothomile boloi, ka fetola

810

malapane ka gore sepela o ba botš'a gobyalo nna ke a belaêla, ka bakka la byalwa byo we mosadi a goš'ala a mpha. Thobêla lekgotla.

Hlatse Maruping Mokofo a êma pele ga lekgotla, are thobêla lekgotla la babina tlo-u, ke nnete nna mowe byalweng ebe ke legona, ke fihlile le mokgalabye yo wa Sekgobêla lebaka ka letsee. Ra hwetš'ana ele gore basadi bana ba rekile byalwa bya bôna, byalo le rena ra rêka bya rena byalwa ra chela ka pitseng ya bôna. Mochedi wa byalwa byo we ebe ele yêna Madirê, ebe re sa nwele ka ngwatš'ong ebe re enwa kgakala. Byalwa bya legata oile go cholla a fa kgaitš'edi ya gagwe, a nwa a ba a nchiêla ka fetiš'a segô, ke ge a tloga a eya ka mafuri gohlats'a, a wa ke moka re palakana.

Ka moso ke ge re bitš'wa re eya motšey wa Sekgobêla. Ke ge Sekgobêla a bolêla gore o hlabile ke byalwa bya legata, rena a raka ra bolêla selo. Ke taba e e makatš'igo ka gobane le nna keile ka nwa byalwa byo we bya legata, a re tse mohlomong ba šetš'e ba boêla gone

810

K34/82 105

nka seke ka tšeba, kemoka ke feditšē
 lekgotla. Dihlatše kamoka tšā bolēla
 mowe gobolešego Maruping byalo le
 bōna ba fapanē dipolētong tšā bōna ba
 kwana, Phapanō e tee fēla ya gore
 nna a ka ba ron-ēla sebaka, byalo a
 sephapanō ya selo ka gobane baile
 ba moromēla sebaka, a seke a fetola
 sebaka ka gore nna ebe ke fo butšō
 fēla.

'Lekgotla la re go Sekgobela tšā gago
 dihlatše ke dife, monna a bolēla
 gore butšō ba we ba goba bale gōna
 ke ba naba ba tšego ba boletšē. Byalo
 o wakwa gore ba boletšē byang, are
 ee, byalo wa bōna gore wena o bolē-
 la maaka, are, ba diā-dioemelana
 byalo oreng ka ke melanō e we yabō-
 na goba wena baile ba gogēla ka
 sego se sengwe goba a waka ware
 go nwa legata lewe, wa seke wa i.
 ēla yo mongwe. Are keile a šielā
Maruping byalo lehošo o goloile ka
 mokgwa mang, a seke a tšaba, byalo
Mokolokoto are go yēna ditaba tšā
 gago a dikwale, o tšhomile kgaitšedi

810

K34/82 106

ya gago boloi, ka gorialo mowe o swanetše go mohlakola dišhila tšhe o mophanilego ka tšona. Ba gabo ba ga Sekgobêla baile ba swaba le gobolêla ba seke ba bolêla. Ke moka a bitšā ba gabo baya thopeng, baroma matho gore molato o we reukwile se sa tsama re tšia dikōta. Morena Sau are sepeleng le ba batšē a nche dipudi tšhe hlano a lahle maaka. Ba matsā ka ona mokgwa o we, monna a ncha dipudi tšhe molato wa fêla.

Go ahlolwa ka melaō epe, molato o mongwe le o mongwe o ahlolwa ka molaō wa ōna. Byalo ka Molato wa mpa nka swanaha ka monna yo mongwe wa ga Pōpêla bare se - Sepedi le moretsana yo Dibokwane Mahlakwana.

Go ile go fihla lekgowa le lengwe monageng ya gešū bare ke letwatwa a fihla a ga le benkele, ke yēna lekgowa la mathōmō go a ga ngwako o we mo.

Sepedi Pōpêla o kile a sepela le moretsana yo, ka morago moretsana a kwana le lekgowa lewe a thoma yo sepela nalo, - Sepedi a bōna gore mo.

810

K34/82

107

setsana o kwana le lekgowa, a molesetša.

Papadi ya ngwana etla le golla, moetsana mowe papading ya gagwe, aima. Moetsana obe a lošitšwe ke monna yomonywe bare ke Makolokoto Kōmane a sešu a meka. Batswadi ba moetsana ba sekisša ngwana wa bōna gore naa selo se o file ke mang, are ke sefile ke Sepedi Pôpêla, byalo ba bo mothepa ba ron—êla motho ga Kōmane go matibisša gore mosadi wa bōna o simyane, batle ba rese molato.

É le gore pele ga gore ba tšibisše ba bogadi bya mothepa ba swanetše go ron—a motho gagabo lesogana la mosinyi ba okwe ge a dumêla le ge a sa dumele. Baile ge ba rumile motho Pôpêla a ya a gana. Baga Pôpêla ba moetsša mo le mo anapa agana. Ke ge bahlabêla ba bogadi gore batle ba sekise ditaba tša mosadi wa bōna.

Ge бага Kōn—ana ba fihlile, бага Mahlakwana ba ncha kgomo ya goalola magogô a moredi a bōna, ke molaô gore ba disê byalo beng ba mosadi ba

810

K34/82

108

Kgone ba elwa le sehlōtlōlō.
 Baga Kōmana ba roma sabōna sebaka,
 ka gobane bathwadi ba moetsana wa bōna
 molaō ba phethile ka go ncha kgomo byalo
 ba ba šupa sehlōtlōlō. Ge sebaka se we
 sa bōna seile ga Pōpēla so bolēla gore m-
 ong wa mosadi ore oreng Pōpēla ka mo-
 sadi waka. Pōpēla a fetola ka gore
 mosadi wa gago wa nthoma. Kōmana a
 sepela o motšhe a seke a makala ge a
 okwe a bitšwa ka kgorong, Pōpēla a re
 go lukile ketlatla.

Kōmana le baga Matgolo wagagwe ba
 iša ditaba kgorong ya ga Mašumu, Mašū-
mu a fihla a mogēla ditaba. A ba
 batša letšatšhi le we ba swanetšego go
 tla ka lona, ke moka a roma pam-
 panyane go tšibisa Pōpēla gore wa
 nyakega kgorong ka ditaba tša mpa ya
 mosadi waga Kōmana.

letšatšhi le we ba ba beetšego la fihla
 le bōna ba tšogēla kgorong. Mucliwa
 letgotla a butšiša baga Kōmana gore
 a letlile ka moka, bare ee, byalowe
 na Pōpēla letlile ka moka le yēna
 a dumēla. Byalo are go banna bawe

e nobago batho fêla lehlakane le dit-
 ba banna re lekgopêla ditsebe le melomo
 ya lena batho ba fapane ga mōgō le
 lekgotla byalo re tla tšena ditabeng.
 Mudi wa lekgotla a tšwela pele, a re
 go Pōpêla a ubitš'i ke kgōrō o bitš'a ke
 baga Kōmana byalo lena baga Kō-
mana mokho yola le monyaka go tš.
Pōpêla are ke dikwile morena mony-
 ana golla e ehlabyago, ba ka no mpoš'a
 ka kwa. Sidiwe Kōmana Komana
 are ke a dikwa.

Kōmana a êma pele ga lekgotla are
 morena lekgotla, ke êma pele ga lena
 go sena selo se ke tla go sebolêla.
 Ke lošitš'e mosadi ga Māhlahwana by-
 alo ke kwa baga Mokgolo banhlabêla
 mokgoš'i wa gore mosadi wa gago o
 imile, byalo ge ke fihlile gaga mokgolo
 ya go nchupa mosimyi e we bare go ke
 ya goalola magogo. Ke ge ba mpoš'a
 gore Pōpêla ke yêna mosimyi, byaloka
 ba butš'is'a gore yêna oneng bare go
 nna wa gana, byalo kare le sebe
 le mothōna, bare, rena ga re tse-
 be rekwa ngwana a bolêla gore ke

Pôpêla le nna ka romêla sebaka se we elego Mabyale Mabakane, Pôpêla a fetola ka gore a tsebe, byalo ka goma ka motša gore a seke a makala ge a bitšwa kgorony, are golutile le nna ke nyaka byalo, ke ka mokgwa o we le bônang ketliša ditaba mo, byalo yêna o tla ga netsana le mosetsana ka gobane modirô o we e be ba dire ba le ba babedi. Thobêla.

Dibokwane Mahlakwana ke yêna mo-inana a êma, o ile ke a bolêla bare goyêna a dule fase a bolêlê a dutšî a dula a thona go bolêla a dutšî. Are nna ke a makala ge le hono sepedi ge a bôna mahlô a batho are a ntebe, lauhla ge re sathôma modirô o oile a hlakana le nna letlading are ke a gorata, nna ka motša gore ke ne le monna are gonna a here gogo tšêa ka dikgomo ke ra bogwêra, nna ka goma Byalo tšatšî le lengwe le lengwe ge ke a dikgonyeng ke le noši ke nobôna a leganammo ke nago gona, kare ke a nokeng molaô ke ôna. Nna kaba ka modumêla, byalo ka moagô ga tumêlô ya

810

K34/82

111

Ka a mpha sekgalomotho, nna ka mofa
seseka. Ra fapana, tsatši le lengwe are
 gonna re hlakane ka ngweleng ke tlat-
 la ke mohwetšana ka fase ga sediba
 sa ga Pōpēla, ke ile kare goja tša
 goja kaya, ge ke fihlile are gonna o ny-
 aka go nthuta tša banna le basadi, byalo
 nna ka gana kare a ke ditsebe, ke moka
 a ntswara a nkateletša fase, kare ke
 hlaba mokgoši are o tla hlaba mokgo-
 ši byang a kere o ile wa nthata. Ke
 moka ka homola a dira.

Go tloga mowe ke moka le nna ke kwile
 gore modirō wa banna le basadi o
 ka mokgwa o, ke moka ge a mpitša
 ke sa gane byalo byalo go fihlela ke
 bōna ke le ka mokgwa o.

Pōpēla Sepedi a ēna are thōbēla le
 Kgokla, mowe mošetšana a botelago o wa
 Kwala ke ile ka phela naē, byalo nna
 ka bōna gore mesepele ya gagwe a e
 sa nkgahla ka motlogēla, a se šu a ke
 a mpotša gore ka papadi ela ya rena
 gohlolegile selo. Ke makatša ke ge leh-
 ono ke kwa ditaba ka sebaka, gela e-
 be e ke ke sa sepela naē e ka be a

putšitšê pele ga gore lena le tšebe. Thobê-
la.

Patši Mašumu a êma ke yo mongwe wa
ba makgotla a êma are morena lekgot-
la. Ke nyaka gobutšiša mošetšana le ge
ditaba disešu tšā ga fêla lekgotla ke
kgopela tšwariêlo. Byalo wena mošetša-
na ke nnete a waka wa motšā mon-
na yo ge o bōna o gakkancha ke matš-
atši a gago, mošetšana are a wa a ka-
ka ka motšā, molato, ke diolebalago
motšā. Mokgalabye wa ga Mašumu
are o nolebala go motšā go tšeba gōna
wa tšeba gore ke molaô wa gore o motšê
mošetšana a dumêla. Mašumu are lea
kua banna ba ga Kōmana a ke tšebe
byalo kage bare dinaga a diêtelane go
êtelana batho, lena ge motho aile a
imiša mosadi o ê a dire byang, bare o
swanetšê gobatšū monna sekhung, pele
ga gore a tšibišê batšwadi, are le gona mo-
nogobyalo. Thobêla lekgotla.

Mudi wa lekgotla yo we elego Matšobolo-
ko Mašumu a gafela lekgotla ditaba
gamôgô le banna ba balego gōna.
Mokwase Pōpêla a kgopêla sebaka sa

gobolêla, baile ba modumella gore a bolêle, empa ba tšeba ga botse gore molaô o dumelana le gore gobolêlê batho ba šele eseng ba boleloko la mosinyi.

Mokwase are ngaka ya tša mmago a se ngaka, taba ya bobedi bare monantšo a kgamole, seema se sengwe sene chiwene tšogô e tiêla gagabô yôna. Ke bolêla diêma tšena ka baka la gore ke mosinyi wešu. Re a tšeba gore mosetšana o swanetšê go tšibiša mosinyi ka sephiri sa bôna, ge a saka a matšâ ke gore o pharella mosoguna ka maaka. Kgagara e wa ka mahlong byaloke ile ka leka ka matla go botšâ yo mowarrê gore taba e ke molato a gema ka malebela gotloga maotong go fihla mahlong ka bôna gore o bolêla therešo. Mose a olebale lehudu la ôna, mohlomong mosetšana wa rešê ba ga Pôpêla ngaka ya malaô ke mosadi a rieng tšoperi monna yo ana le molato, mohlomong wena Sepedi o bôna gore gona le ma o ka bolêlago, ge go legana o ka no bolêla. Dhobêla
Sepedi are nna ga gosana monke

gobolêlago fêla ke na le molato, empa
 ke tla šia lentšū ka letsee ditgoši ka
 baka lampa ya mosetšana yo, ge ngwana
 a saka e swana lenna letlareng, bare
 go yêna a o tšebe gore gona legogotšā,
 ngwana wa kgaitšedi ya gago e ka fo
 swana nago, ka gorišo mowe otlaba o
 robetšē lekgaitšedi ya gago. Monna eka
 a fetola, o ile a bitšā ba gabō baya to-
 peng, ba etumela molato.

Masūmu a ba botšā gore le a tšeba gore
 mosetšana ge motho a moimisišē ke kg-
 om o tšē nne le pudi tšē pedi tšā gopha-
 ya le bole, ke moka ba ncha dilō tšewe
 molato wa fêla.

Mabāhi a mosetšana a fihla a gore a
 bēlēgē, o ile a bēlēga lekgowe, batho
 ba thōma go makala. Sepedi a ka aba
 a sa bolēla o napile a fo homola kaba-
 ka la gore bare moinana ge aimile mo-
 tho e mochela ka moriti; ke moka ngwa-
 na o swana le motho yola wa go mo-
 hela ka moriti. Mohlomony lekgowe lewe
 leile la mochela ka morithi.

Motho a ka fo sepela le mosadi wa
 motho yo mongwe, byalo a re gobōna

gore matšatši a mofapanaha ke moka a
tla a gagaba ka wena ke moka wa rō-
bala nae tsatši ka letsee, ka moswana
wakwa a go botša gore esale gana mo-
la re dia, kgwedi e e mphitile, ga go-
na ka mokgwa o mongwe o swanetše
go lefa. Ka gobane ba tla gobutšiša gore
nae tsatši ka letsee e šuke o eyawa
re keile kaya, bare byalo matšatši a
mangwe o be o rakela ke mang, ke
moka wa hlōka bo eka rabelo. Ditaba
dibyalō disepela ka molaō wa tšona.
Gobyalō ka molato wa ge dikgomodile
tša ja Mabêlê a motho, ge o sena
sa go lefa o swanetše gobotša mamu-
ndi gore re lebendisane mogwane le
yena a ka seke a gana ka gobane ke
molaō. O be aka seke a buna mabêlê
a gagwe a sa letala a ja, o swanetše
go lebella mogwane.

Molato wa go pyatla motho, molaō
wa ona ke gore madi a makege go fa-
la lefaseng. Motho le ge a lebile, empa
a pyatliwa madi tšwa, molêbêlwa o
swanetše go lefa. Nkabe a chabe ga
bolepyega mogopo a o ribege.

Mmatla seromo o sinya sagagwe, Kemolato wa mabapi le gohladiša. Ke gore ge motho aile a hladiša yo mongwe mosadi o swanetše gore a seke a baba ke dithse ka o swanetše go dincha ka moka ga tšona. Ga ba seke molato wa mohuta o we, se we ba se bolétago ke ge baphi Hgishana ka ditō tše we mohladiwa a goka a diiša goba bo mamalane. Molaō ore naha ditō tša monna yo we ka moka o mo fe ka moka le bo mamalane. Monna a nkgago a nkgale sagagwe. bhukudu e hlabile ka gohle o tla tše mesebyanaya gagwe a hwetsana ngwana wa motho ke moka a beeletša.

Ge motho aile a bolaya motho wa lifišwa ka lesome la dikgomo lekgomo tše pedo ke gore dibupile hlōgō ya motho, ke molaō o we o fihlileng ge go fihlile matkgo wa mo nageny e. Ka se sotho ge a ka molaya a sena molato motho yowe o swanetše gobolaiwa le yēna a ka tloga a laya butši. Ke šetše ke hlalūšitše ditabeng tša Polaō ka monna yo mongwe wa ga Masete a ilego a bolaya motho ka sehlae a ripa.

810

K34 | 82

117

Mowe motso a sa lifisiuigo ke ge motso
 aile a bolaya motso ka setebe gona a ba
 ditene ditaba tsa mahuta o we ka baka
 la gore batlare o lumile ke koma. Byalo
 ka monna yo mongwe wa Mohlabe bare
 ke Sepalo baile ba motia (mogatoyeng)
 ke gore setebeng a tsa ka Matlala
Mongale a idibala letšatši go fihlêla le
 dikêla ka gobane setebe ba bina ge
 letšatši le feka game ke gore kamereith-
 i, erile ka lebaka la moletsofi; le tswa-
 ra a tsoaga. Baile ba sita le gabolêla
 ka baka la gore o lumile ke koma.

Madiši le ôna ana le molaô wa ôna
 modiši o swanetšê go hwetšana kgomo
 ya tšadi gore le yêna e be e motswa-
 lla. Modiši ge aile a bolaya kgomo ka
 lefika. Ditaba ena ba bolêla gore modi-
 ši ke noga, a ge noga e ka lona kgomo
 ya hwa o ka ebea molato, a wa gobala
 lo modiši ge aile a bolaya seruiwa se
 we a se dišago ga gona molato, empa
 madiši a gagwe o swanetšê go hwetš-
 ana. Mowe a ka setego a hwetšana m-
 adiši ke ge a kare go bolaya ke moka a
 chaba godiša gona ga gona molaôwa

810

K34/82

118

gore a hwetšane madisi, a tlotla a hwetšana
ke yo we a tlotlago a thiba legatong la
gagwe.

Bolai ge motho aile a loya yo mongwe
a hwa dingaka tša ya tša motia, moloi
yo we le yēna o swanetše gore e bolai-
we, ke molaō, tšela e ngwe ya gobok-
aya moloi ke letšwa mong wa moku a
sinya moku ke moka letšwa la swara
moloi, ga gona motho yo a ka moalafa-
go o tla hlaka go fihlêla a ehwa.

Byalo ka Makopu Forose ke morwa
lekgowa lela letwatwa, mosadi wa
gagwe oile a mohlala byalo a tšera
dikgomo tša gagwe a dihwetšana a
ya a šegêla mosadi wa ga Sekgobêla
Maphetole. Monna yo Makopu go kwa
gala gore ebe e le motšumi yo mogolo
wa manaka. Lapeng la Maphetole ebe
ba sa šebe ka morogo.

Yaba le ruō la gagwe le naē mowem-
otšeny wa ga Sekgobêla, byalo monna
yo we wa ga Forose a gopola gony-
ka go tšea mosadi, mosadi a bōtša Ma-
thetšê kabue, gore ke kwa Makopu o
bolêla ka gonyaka go tšea mosadi, monna

are gom osadi o swanetše go bōna ta-
 ba e, ka gobane a tšea mosadi yo mongu
 e, kemoka dilō tša gagwe ditlilo tšea
 ke mosadi wa gagwe, mosadi are byalo
 ora gore se ka dia byang, are go yēna ga
 gona tšela e ngwe ka ntle le gore o molaē.
 Monna a fa mosadi sehlare, ke moka a
 Chella Chella Mokopu, Mokopu a thōma
 ka gobabya, eba ona le bana ba mosadi
 yola a go motlogēla ka babedi, monyana
 le mohlankana. O ile o ba beile ga matg-
 olo wa bōna ga Matgopa ka gobane mo-
 sadi yola wa gohlana ke ngwana matgopa.
Serwadi Matgopa a tloga a ya gobōna m-
 olwetšhi ge a fihla a hwetšhana gore bolwe
 tšhi byo we bo moswerego a sa bya gophi-
 diša motho. Le yēna molwetšhi a motšha gore
 ke a lešha, byalo o tle o gape ditgomo tšha
 le dipudi o tla ya o efa bana bana, ditgō-
 mo ke lesome la ditgomo le kgomo tšhe hlano
 dipudi ke masome a mabedi le pudi tšhe di-
 phethago menwana e medi. A tšhibiša baga
Sekgobēla ka sōna sebaka se we le bōna
 ba dumēla, batho ba bangwe ebe ba legona
 Serwadi a goma a boēla gae, erile gele-
 tšhhi le ditšela a o kwa ba mitšha gore mo-

kho yola ore tlogetšē.

Monna wa ga Makgopa a bitša banna ba gabo, baya ba swela mokho ba motlišagae ga Makgopa ba fihla ba mea hangwakang, a šia tačlo ya gore le seke la šala ya moloka ke a boya. Go kwagala gore oile a hlwa matsatši a mabedi mowe a goba aile, ka letsatši la boraro, a boya, a tšena ka ngwakang a dira mohu kamogwa a we a laetšeng ke ngaka ka ona. Ke moka ba swala mohu ba moiša mabitšeng.

Kamorago nyana ga sebaka se se sekae, mošadi yola a goba a dula naē Maphetše a thōma go babya, a ga rala tšetho ya gage aija. A fēla a bolēla gore nama ya Mokopu e a galaka a e tšefe, a dira ka ōna mokgwa o we go fihlēla a ehwa. Kamorago ga lehu la gagwe gwa hlabēga Mathetše le yēna a no dira byalo ka Maphetše, byalo yēna a bitša Isatšabēle gore a tle a moalafe, a fihla a hlabēla Mathetše byalo Mathetše a fōla, letšwa la feta le Isatšabēle bakeng sa gore gohwe Mathetše ke moka gwa a hwa Isatšabēle. Ke yōna tšela ya bole

di ya gobolaya motho ge aile a bolaya yom
ongwe ka boloi.

Dihlapô tša mahu oile a nodigapa Makgo-
pa kantle le go gana natsô. Mofuhla sa
ntaweng ore fuhla kenna se ntomêbo.
Molaô o ohuilego ke wa bommalane
ka bana la makgowa, byalo ba tsemehitê
wa bôna wa gore ge mosadi wa mathe-
egong ge a ka tlogêla monna wa gagwe,
mohladiwa o swanetê go gapa dikgomo
ga batwadi ba mosadi.

Molaô wa sesotho obe o se byalo, ke go-
re ge mosadi aile a tlogêla monna, mo-
nna yowe o swanetê golata monna yo-
we wa gotloga le mosadi wa gagwe, ke
moka a fihlê a lefise monna yowe ge
eke monna onyaka gonyala o swanetê
gonyalla matsogong a mohladiwa. Mo-
we bare batwadi a bana molato ka-
gobane ngwana wa bôna a tloga ma-
tsogong ga bôna.

Batwadi ba mosetšana ba ka lita motho
yowe a tlogileng le ngwana wa bôna
ge ngwana a sale lapeng la mmago bôna
gona ba swanetê gorêra monna yo-
we ailego a chaba le mosetšana.

810

K34/82

122

Ye a nyaka go monyala yaba batswadi ba morata a ka nyala ge ba sa morate, ba gana a gafa ngwana wa bona ka kgomo tšenne. Ka gobane go tšea mosadi ke go kwana le batswadi ba mosetšana.

Ntsekane Levele o kide a loša ngwana wa Mašošo Mašumu, ba kwana le mosetšana, a romêla se baka ga batswadi ba mosetšana, byalo batswadi ba mosetšana ba ya ba fetola sebaka ka gore mosogana a ye monyake. Sebaka sa goma sa ya sa babotšša gore batswadi ba mosetšana bare a banyake mosogana.

Mosogana a dula fase a gopola fêla a seke a bolêla seto, a re golukile molapo a o yo chukudu e hlabile ka gohle. Ditaba tša fêla ditla moue. Mohlantšana a hlakana le mosetšana are go yêna, wena o reng ge batswadi bare ga banthate, mosetšana are nna ebe ke go nyakile byalo batswadi baka ba gana le nna nka seke ka kgona. Mosogana are ke a kwa byalo ka gobane o be o nthata, go byang ge e ka ba wena mogwera waka, mosetšana a dumêla.

A fêla a hlakana le mosetšana

ba šoma modirō wa banna le barsadi
 ka morago mošetana a ima. Mošetana a
 batsā mošogana gore nna ke maketše
 kgwedi e a ka e bōna, mošogana are
 ke go sintše ka go rialo mowe ke swane-
 tše gore ke nape ke gošee, wena ge bag-
 ana o nobolēla gore nna ke a monyaka
 nna ke tla ēna ka lentšū la gore tau
 ya bolaya e balaēla goja.

Batswadi ba mošetana ba bōna ngwa-
 na wa bōna a na le mekgwa, dijō tše
 dingwe a ja wa hlatsā, byalo byala,
 bathoma go mutšišā gore molato Heng
 are ke fo selekwa. Bano fēla bam-
 utšišā a fetola ka gore yēna wa sele-
 kwa. Mafelong mošetana a bōna gore
 ba kaba bantia a ya a batsā mokgekolo
 yo Manoka Mokgahla gore sepehang lo
 batsā batswadi baka nna a ke fela,
 mokgekolo a napa are mpotšē ngwana-
 ka o dirile ke mang, mošetana are
 ke Ntšekame Lewele, leina la mošetana
 ke Makōma o be a sešū a lošiwana
 Mokgekolo yola a ya a fihla a batsā
 batswadi ba gagwe, batswadi bare bre
 ke mang, are ore ke Ntšekame Lewele

810

K34 | 82

124

Itšekane a ke re ve ile ra motš'a gore a re morate le hona o nodira ka zwele. ba roma yêna Mangabêle Manoka M- okgabla gore a yo tšibisa ba ga hewe ngwana wa bôna o sitšê ngwana wa rena, a ya a bolêla byalo, ba ga hewe ba butšisa ngwana wa bôna, ngwana wa bôna a dumêla gore ke nnete kenna. Byang ele gore baile bare a re gorate, taba e o tšebe ga bote gore ke molato byalo wena o tla tšea kang moadi. A re go bona tau ya bolaya e bolaêla goja. Ba fetola sebaka bare moogana ore a re se swere ke tau sa lapêla nkuwe.

Sebaka sa goma sa ya sa bolêla gore mokhan kana o a tumêla molato, fela bare tau ya bolaya e bolaêla goja.

Masumu are wa kwala, mola ebe ele mathôno byalo oile a tla mo lapeng le ka moganêla gore a ke morate, le le hona a ke monyake, mu nna, fêla wena mo kgokolo sepela o dula, re tla kwa ka sebaka sa bôna. Ka gobane mola o ore ge motho a ile a go simetša o swane. tšê go moromêla sebaka, ge obôna

mosinyi a sa romele sebaka sa gomo-
 tšibisa gore ka mono o dirile molato. Go
 ile gwa fêla matsi a matelele, go sa
 bonale sebaka sa go tšwa ga Lewele,
 byalo Mašumu e goma a romela
 sebaka sa gagwe, gore sepela o butš-
 iša ba ga Lewele gore a ba e pone
 molato mogodimō ga taba e. Sebaka
 sa ya, byalo ba ga Lewele bare rena
 ebe re lebelele gore o tla buiša ma-
 ntšu. A re gobona nna a re nna seb-
 aka salena le na le swanetše go rona
 salena sebaka sa gole tšela ditaba
 a tle a le botšhe ditaba dibyalo. Bare go
 sebaka sepela o ba botšhe ditaba re
 dikwile.

Ba rona sa bōna sebaka se we
 elega Zesofi Masete gore sepela o
 botšhe ba ga Mašumu gore molato re
 a o tšeba, byalo sa swara ketau a
 seke se lopêla nkwe. A ya a bolē-
 la mantšu a we ba morumilego ka
 ōna. Ba ga Mašumu bare re boletšhe
 pele gore ngwana yo we a re morathe
 le leho go byalo sepela o ba botšhe go
 byalo, o ba botšhe taba taba ke molato bu

lefe ngwana wa rena, molato wa mos-
 etana ba tseba gore ke kgomo tš'e nne
 le pudi tš'e pedi. Masete a boets'a m-
 antš'u a we morago, baga hewe bare
 a sekwe ga bobe ka baka la gore ngwa-
 na wa Masumu a tš'e ke motho le-
 hono re tš'isa ke mang. Rena re re-
 nama ya tš'ena ka ganong ga tš'u, kema
 ka etšene, o kwe eka seke ya maha,
 sepela o babotš'e, a ya a bolêla ka mokg-
 wa o we. Masumu are ke a feta
 kolahla ke banna pele, ka goxalo mowe
 wena o babotš'e gore ba seke ba maka-
 la ye ba bitš'wa pele.
 Mona ntso a ekgamole, Motabea Masu-
mu oile a š'itš'wa go a mogêla dita-
 ba gore dišekisi kgorong ya gagwe
 oile a difitš'isa a diša mosote ga Mo-
hlube. A fihla a bolêla gore dita-
 ba tš'e ke š'itš'we gore ke diahlole k-
 gorong yaka, ka baka la gore mona ntso
 a ekgamole. Ditaba ba ile ba diamogêbê
 kgorong, ke moka ba ba fa letsatš'ile
 we ba swanetš'ego gotla ka lona, bu-
 ron a motho go bitš'wa ba ga hewe
 gore ka tš'atš'i la gore le swanetš'ê gotla

810

K34/82

127

Kgorong ka baka la molato wa lena le
baga Masūmu.

Ka lona letsatsi lewe ba ba beets'ego ba
fihla, ditaba tša toena Kgorong ke gore
lekgotleng. Nonyana golla e ehlubya-
go.

Masūmu Mašošo a e ma pele ga lekg-
otla are morena lekgotla la babina-
tlou. Ke tlišitš'e ditaba tša ka mona ka
baka la phapanō yaka lebaga Lewe
ngwana wa bona oile a kwana le ng-
wana waka, byalo ba rona Letšafi M-
asete gore a tle a ntšibitš'e gore ngw-
ana wa bona o kwane le ngwana wa-
ka, byalo ka gana, lehono ngwanaka
ka o imile ge ke mutšiš'a are ke imi-
sitš'e ke yēna mosogana yola ka gore
a ke morape. Ka rona sebaka gore
sepela o botš'e ba ga Lewe gore ng-
wana wa bona o rinyane, lehono
baga Lewe ba bolēla gore tau ya
bolaya e bolēla goja. Ka gorialo mowe
ka botš'a sebaka gore baga Lewe sep-
ela o ba botš'e a ke banyake bareng
bametš'a mokatule godimu ga ngwana
waka. Ba tšiwela pele le gore tau ya

810

K34/82

128

metša segoba a eke e tswa sa lopêla nkw
e. Ka gorialo ka bôna ga botše gore e fêla
ba ga Lewele a ba bone gore ngwana
ke waka, ke baka lewe ketlilego ka lona
mokgorong. Thobêla.

Mafiri Lewele papago lesogana, are ke
puletšê ke ngwana ba bina tlou, oile
a kwana le mosetšana byalo ka romêla
mohho gore a yo botša ba ga Masumu gore
ngwana waka o e tumêla molato, ka go-
rialo byalo ka ge ngwana waka ele
kgope, le yêna ngwana wa gagwe e šu
a lošwe, ka gorialo ke ge ke re gobaga
Masumu tau ya bolaya e bolaêla gotša,
wena sebaka sepela o ba botšê a seke
sere goswara ke tau sa lopêla nkw
Thobêla.

Madi wa lekgotla a êma are ba bina tlou
re ka sinya le baka le letelele gohlwe re
butšiša diputšišo tšê dintši byalo ka ge batho
ba ba okwana dipolelong tšê bôna, bara mo-
la mohlomong ebe ba ganetšana. Lekgotla
le banna re ka toena ditabeng. Ke a bôna
gore mosetšana le mosogana ba ratana
byalo ka ge mosogana a sa ganemo-
lato, Thobêla lekgotla.

810

K34/82

129

Lekgotla le ile la hlakana dihloko gore ka gobane ngwana wa ga go a tšee ke motho byalo le hono ke gore Masimumu o ra goreng, are nna a ke rate kere a kerate ge a motšea. Byalo ba butšiša ba kgalabye gore taba ya mohuta o leka le ebōna nna, rena e a sešita gore motswadi wa ngwana o swanetšhe go lifiša ngwana wa ga gwe a sa tšee ke motho.

Morena Makgwapeng Mohlabe, are kamoka ke lena ba banyana le akwala e šu lakale bōna taba e, nna ke tla le tswanetšha ka taba e ngwe ya bagolo golo ba gešū ge ba sa thōma go dula ntwaneng. Makgwatla ya pele e gatilego le ya morago e gata gōna.

Gobegona le monna yo mongwe wa ga Lekgotla bare ke Makutane, monna yo o be ana le bana ba basetšana ka babedi le ge maina a bōna ke a lebetšhe en ya ditaba tšha bōna ke sa digopola. Ka lebaka le we ebe e lena legoša, le yaola ebe la sadule lekgotla la banna. Mosešana wa pele, a ima a imiša ke mosogana wa ga Sai bare ke Mpe. Mosogana o be a sešū a tšea, le yēna

mošetana obe a sešu a loša.
 Ditaba tša bōna tša ba tša tšena Kgor-
 ong, ba ga saai ba bolēla gore tau ya
 bolaya e bolaēla goja, batšwadi ba mo-
 thepa ba tia hlōgō fase bare mošoga-
 na yo we are manyake. Lekgotla le
 ile la ēma le batšwadi ba mošetana
 Kabaka la gore bare, ba tšēlame ke
 baratane, o ka seke wa tšea ngwa-
 na wa motho motšwadi wa gagwe
 a gana, byalo ge o kaya aua bona ke
 se se gobōnago o tla dibotšā mang.
 Motšo o šita le malwetš; gobile go-
 na le difeka, byalo le ge bōna ba ka-
 ya ba phela ga batše byalo baba
 lengwana a seke a phela ga batše
 ke mang yo a tlatlago a phasa ngwa-
 na ka gobane le tla ya ga batšwadi
 bare diboneng. Sehlare segola ka di-
 thabi ka kwano ya bo makgolo wa
 gago, gobyalobanna banna.
 Mafiri enapa a bitšā bana bagagwe
 e baya kopeng, ba itumēla golefa
 molato. Bare ba nche Kgom tšē
 nne le pudi tšē pedi banna mol-
 ato wa fēla. Gobyalo taba e

e gakanchago lekgotla ba fêla ba b-
utšiša ba bagolo, bōna ka gobane ke
ba pele batla tšwancha ka taba e eke
lego ya dirêga.

Kahlolô mangungu hlaa, Kahlolô mot-
ho ba moahlola, go fihlêla yêna kanozi
a e tumêla molato. Ge a ka fogan-
a ka swele ele gore lekgotla le mōna
phōšō, byalo ka ôna molato wa ga S-
epedi le Dibokwane yo we a gobêlêga
lekgowe, gona ba swanetšê go bega k-
goši gore motho yo re moahlotšê kamok-
gwe o, byalo o nagana ka swele. Kgoši
e swanetšê go ncha kaêlō ya gore mo-
tlemeng, ke moka ba motlema, bagabo
motlemiwa ba swanetšê gotla gotlema-
lla motlemiwa ka pudi, ke moka kgoši e
botšê lekgotla gore le motšê a lefe mo-
lato ka gore, ke moka ba swanetšê go-
lefa. A ka se sa gana gape, bare go
nyatšā kgoši ke gotloga, kgoši a e nyatšā-
wi e dutšī mōkung wa yōna.

Kahlolô e ahlola ke lekgotla, ke mo-
ka baka motho yo anago le phōšō ba
dumelana gore motho yo ana le phōšō
ka mokgwa o le o, ba kgone ba e ya

810

K34/82

132

go bega Kgoši ka mokgwa o ba hlatseng mo
tho ka ona, byalo ke moka Kgoši e bee
lefa e we molifi a swanetšego go lefa
ka yona.

Manganga-hlaa, ba ahlala molato wa sw-
ara motho, byalo ka molato wa mpa, m-
otho o lifišwa Kgomo tše nne, le pudi tše
pedi. Malefêlwa o swanetšego goncha
kgomo le pudi a tšwelle Kgôrô ka tšona
dikgomo tše tharo le pudi a gape. Byalo
tšela tša go tšwella Kgôrô, Kgoši e swa-
netšego bobša lekgotla gore bolayang kgo-
mo goba pudi, ke moka ke ona mangam-
ga-hlaa a lekgotla.

Manganga-hlaa a pudi, yona ba ncha
letsogô le dihlatkoni tšenne ke sebego sa
Kgoši, pudi ka moka ga yona e a peiwa
e lewa kgomo. Ke ona manganga-h-
laa a banna.

Manganga-hlaa a Kgomo le yona ela-
ala ke Kgoši are bolayang kgomo, ke m-
oka ba e bolaya. Yona ena le molaô o
mogolo, mola ba e hlabago e wa fase,
ba swanetšego go botša Kgoši gore e wele,
ke moka are a lafang kgomo le tšwiê, ke
moka mohlabi o Kgêra serokolo o tšega

nkô ya kgomo o tswela serokolo, byalo a
 ripa dikgathinyana tšê pedi, a difâtla ka
 serokolo a diswara ka matšogô a mabedi
 ka letsogô la gaja wa gometsa, ka lampha
 pa wa tša, yo mongwe le yo mongwe
 monna o dira byalo go fihlêla ba fele-
 la. Ke moka ba thoma go tswia kgomo,
 masogana ba swanetšê go thwamola mose-
 la, yo mongwe wa mkgalabye o ncha se-
 ledu. Ba tswi bôna ba tswia, seledu se
 le wa pele ga gore kgomo e fêle go tswi-
 wa.

Ye e fedile go tswiwa, ba swanetšê gobe
 ga gore e bedile go tswi, ke moka kgôši ere
 phakolanyang, mophakundi a thome go p-
 hakolla, pele o ncha dithô tša ka lehla-
 Koring ka letec, o ncha serope, ke moka
 a sega sekobêla, ka morago o ncha le-
 tšogo a sega sekobêla, a goma a ncha
 serope, ke moka a sega sekobêla, a ncha
 letsogô a sega sekobêla. Ke moka dithô
 tša kgomo tšewe ba swanetšego go ncha
 dikobêla difeletšê. Ba ncha leumô, ke
 moka ba ripa molala le hlôgô tšaba
 kowa, ba Chacha thanya m-phapha o
 mongwe wa ba kowa ke moka kgomo

e fedile go phakolanya, ba swanetše go
 tšibisa Kgoši bare e fedile. Letswalo la
 yōna ba etša seledu ba beša Kgorong le
 se bete ba sega ka thekō ba beša le
 letswalo. Kemoka Kgoši etla laēla mo-
 tseta gore sepela o ba botšē gore ba nehe
 tša mangaga-hlaa ba dibeēle teko.

Šša Manganga-hlaa ke mphapha wa
 Kgoro wa ka thekō ka moka, mphapha
 o mongwe ke wa Kgoši le bongwanaba.
 Ko wa mphapheng wa ba lekgotla ba ne-
 ha lehlakori ke sebegō, ba fa Kgoši, Kowa
 ga wa Kgoši go tšwa letšōgō ke nama
 ya Kgoši. Byalo lekgotla le tla ripaga-
 na ela ya bōna ba ēnēla ka moka ewe
 e šalago ba hlaolōša banna fēla.

Hlōgō le molala le dikgwatla ba dipea
 Kgorong ke moka ba dijēla gona, le yōna
 hlōgō ga e budule ba swanetše gobega,
 mowe go yōna nama ya Kgoši ke leleme
 le mohlagare, tše we dišētšego kamoka
 ke dinama tša banna fēla dikgotla lenk-
 ō le ditsebe ke nama ya badiši. Ye ba
 feditšē go ja ba swala dinama tša bōna
 ba ya magae. Motso go mongwe le go
 mongwe o swanetše go phuthēla nama

810

K34|82

135

ya gagwe, gore ge a hlakana le yo mo-
ngwe a seke a bōna gore o rweleng, sa
ka molopeng se tšeba ke yēna mong molo-
pe fēla. Ge oka forwala o sadira
byalo yo tšena que e fedile ka gobu-
ne yo we o hlakana go naē, nama a ba-
kgopele o swanetšē go nošega ka mokgw
o a ka kgonago.

Le tšwetsa molato pele Makgotleng a ka godimo
Molato o tšwetšwa pele makgotleng a ka
godimo, ka morago ga maba o ahlotšē bya-
lo wa ba šita, ka baka la gore lekgotla-
na le we a lena matla a gotlēma m-
otho, ka gorialo mowe kgōšana e we le
motšeta wa gagwe ba swanetšē goiša
molato makgotleng ka godimo.

Byala ke molato wa Matsakotšā Mongale
a šegetsē Mafase Mohale. Manna yo
o ile a lwa le mosadi, a moripa tšā
ka pele ga mosadi. Mosadi a chabēla
kgorong ya ga Masūmu, Masūmu
a bōna gore taba e nka seke ka ek-
gona, a tšea mosadi a moiša motšete
kgorong ya ga Mahlabe. Ke lebaka la
mo makgowa a šetšē a gile ngwako
o we bare go Heke ~~to~~ (Lendodorp),

x

810

K34/82

136

taba e we e be ele taba ~~nt~~ mathômô
 ba butšiša ba kgalabye ba huietšana gore a ba
 etsebe. Lekgotla ga magô lekgôzi ba gopola go-
 re byalo ba swanetšê go seka byang mola-
 to wa mohuta o, go seka gona re ka
 o seka byalo ke mang yowe a swanetšê-
 go gohlôkômêla nthô ya/mosadi yo. Kago-
 bane basadi ke dilô tsâ byoi, ba ka seke
 ba hlatswa mosadi yo, ditaba tsê e be badi-
 bolêla ba le sephiring.

Bare go kaone gore re moišê ga ba bare
 fetago Magakala kgôzi yare gape beng
 banaga lehono ba ba refetago ke makgowa
 re swanetšê goiša ditaba gona, ba dume-
 lana mowe polelong e we, ke moka babo-
 tsâ Mongale gore wa bona taba ya gago
 e a risita ka gorialo mowe re tla go fi-
 tišâ sa goiša makgoweng. Mongale are dik-
 goši ke a chaba goya makgoweng mpa le non-
 tifišâ ka mokgwa o leka kgonago, e fêla ke
 dirile phôšô, ge e le go mohlatswa ke tla
 mohlatswa. Byalo ba butšiša mosadi gore
 na wena orey, mosadi are golukile ge a
 ka nkalafa ka fôla gona a ka no lefa.

810

K34/82

137

Ke yaba ba ga Mogale ba gona, lekgotla la re
Mogale o seke wa bona dinwa bonopi tša bokg-
 alaka melomo mepōkōpōkō pele ga lehu go ēta
 mong wa lona, byalo wena oreng kataba e,
Mogale a tšibiša batswadi ba mošadi бага
Mabakane gore nna ke dišba mošepi бага
 makgalo taba ke e, lena lereng ka yōna, Kgo-
 ũi ere ke moiša makgwenng byalo Mogale
 wa gona ore ke nyaka go lefa.

Ba ga Mabakane le Mokgonyana ba ya topeng
 ba sebana ka taba e, byalo ba bolēla gore
 ge leekwa ba mošate ba re bega taba e ba-
 ra gore ge motho a ka hwa le seke la kgona
 gobolēla, bare le dumetšē gore Mogale a lefe
 ave boleleng ore ditaba re lefile lena ba
 kgōrō re na re lebeletšē lena le gokwa lena
 sewe le sebolēlago. Ba boēla lekgotleng,
Letšhe Mogale are rena ga gona se re
 ka se fetolago, re lebeletšē lena le gokwa le-
 na lekgotla byalo ka ge ditaba re file lena
Mabyale Mabakane le yēna a bolēla ka ōna
 mokgwa o we go boletšēgo Mohale.
 Kgoti ya ēna pele ga lekgotla ka gob-
 ula molomo wa gagwe, are le a bona

810

K34/82 138

a ke thuti go tšwara phaga ke tšwere pedi dihlagala. Le kgotlelle go theletšä ke tla bolêla le bakka le letelele, molato o swanchedä ka omongwe, a boêla a dula fase are byalo ke tla thôma go le swanchedä bana bakka are ke a kgolwa ba bangwe ba bolena ba the ba molato wa Mafee Mohlabe le mosadi wa ga Magomane.

Mafee ke mosadi wa mogolo wa Burwane Mohlabe, mosadi yo Mafee o ile a chela mosadi wa ga Magomane sehlare, baga Magomane batla ba nhlabêla mokgoši, byalo gethere ko fihla kahwetšana ele gore mosadi o hwile. Ra dula fase ra bolêla taba e, baga Magomane bare re nyaka gore a lefe, kare golukile ba boloka mohu, Mafee a lefa ka lesame la dikgomo le kgomo tšë pedi, ba tšëa kgomo o ba mpha, molato wa fela.

Ka morago ga Matšatš a mararo, ka bôna mepodisa a fihla ana le lekgwa le lengwe bare ke ngaka ya lekgwa ba fihla ba mpitšä ka ya nabo, mowe ga Magomane ba fihla ba fatotä fatolla

810

K34/82

139

Mohu, Ke mowe ka gobana gore ge Makgowa
 Ke mašoboro, ba kgeile motho, bare Ke nnete
 motho o cheletšwe, ba tšea Mafee batloga
 nae, byalo ge Ke šetšē Ke butšiša ka kwa
 gobane Ke bōna ba ga Magomane ba we
 ba tšwago gobega ditaba mošate wa makgo-
 wa.

Baile ba mpitšā ka tšāki lewe barego ba
 ahlolēla batho ba ba bolailo batho lehu, ka
 ya ka fihla (Zaneen) ka hwetšana banna
 ba go apara dikobo tšā dipurabura, banna
 bawe ge baile motho o a hlotšē lehu, ka
 bona ba thakoga ba mohuralla, ele gore bō-
 na ba dutšī godimo re na re ka fase, yola
 yēna ba dišogoga byalo ka ge eke a se mot-
 ho.

Go fihla lebaka la gobitšā Mafee ba moahl-
 udišā, le nna ka kwa ba mpitšā ka ya ka
 tšena, bare motho yo obolailo motho a wa
 tšeba, ka dumēla, bare byalo sekwa a re
 o lifile ka lesome la dikgomo lekgomo tšē
 pedi, Ke nnete, ka dumēla, bare byalo ka
 gorialo molaō wa lena wa sesotho le
 dira byang, kare ge aile a lefa a sana

x

molato, fêla ge a saka a lefa wa bolaiwa,
 bare byalo wena Magomane ke nnete mo-
 sadi o goletšê a dumêla byalo le hono o be
 o tliša ditaba mo gore gotle goreng, are
 dikgomo tša gagwe ke nyaka go diboetsa gore
 motho yo a bolaiwe. Ke molaš wa lena
Mohlabe Mohlabe are molato wa lefa ma-
 mundi a mogêla ditefa kemoka ofedile. Bare
 go Mohlabe tšea motho wa gago o tlogê naê
 a se tlogê a boeletšä, fela magomane
 aê a nche kgomo a gafe ge aile agana
 o moiše ga komosasa. Magomane atla
 a ncha kgomo a fa kgoši. Mafee le mo-
 ne o diohwa ka lehu la gagwe.

fela mohlomong gobe goile gwa eta nna
 mowe pele ga lehu byalo banna ba we ba-
 šweu e ka be baile ba bona nna phošô le-
 na le swanetšê gabolêla gore lereng re-
 na se ka seke sa gana.

Mogale gamogô le ba matigolo wa gagwe
 bare, re re re nyaka go dka ngwana wa
 rena, ge aile a hwa Mogale o swanetšê
 go lefa le ge a fodile o tla lefa eseng
 ka tefô ya mo motho aile a hwa. Le-

810

K34/82 141

Kgotla le kgoši ba ba dumetsä. Ke moka batlo-
ga le mosadi. Baile ba öka mosadi gafihlêla
a fôla, byalo ba boêla kgorong, bare mosadi
o fodile, ba bitšä Mongale, Mongale are a
ke nyake goahlola, kebe ke kgopêla gore ba
ka fo mpha molato ka lefa. Kgoši yare Ma-
ngale taba e we a e dirileng ke e mpe ga-
golo, o swanetšê go ncha kgomo tšenne le
pudi ya lefofa la gohlatawa mosadi nthô ya
gagwe. O ile a dincha molato wa fêla, mo-
sadi a bolêla gore monna a ke sa morata
Bare wa Kwala, wa kwee monna waga
Mongale mosadi ore tsinyi tsinyi e a se
tsinyetšä, agi agi e a sekagêla le hono mo-
sadi ore a ke sa gorata. Monna are dia
Kwala.

Go klo fao mosadi oile a kwana leba
bogadi, ke noka a kgetha monna yo
mangwe wa ga Mohale yaba kotsê
ya gagwe. Ke nnete ge bare se nwa bonopi
sa bogalaku sempone molan-o mpôkôpôko
pele ga lehu go êta beng balana.

Ditaba tša Nwanankotle Mokhabêba le
Makitsane Nkobeng. Batho bana kamoka

810

K34/82 142

Ke bathoka, ke bathoka ba mathômô ba gofi-
hla mo lefaseng le la gesu, kgoši ya ba mo-
gêla ka thabo.

Ngwanokotle a utswa kgoro ya Matsitsane
a e bolaya, yalo Matsitsane a hwetsana
Mokgopa wa yona, ke moka a thoma gobut-
šana le mothoka wa yaba, Mokhabêla a-
re didio swana ena ke kgoro yaka.
Matsitsane a isa ditaba kgorong, ya Ma-
šumu. Ye letsaki la kahlolô le fihlile, bya-
lo Mokhabêla a bolêla sethoka, banna ba
lekgotla bare a re gokwe le yena are me-
reeng, ba gakanana nae, Matsitsane a leka
ka maatla golomaloma sesotho batho
ba mokwa.

Mašumii a fitiša ditaba tša bōna
a diša mošate, le gona Mokgalabye yo
we wa ga Mokhabêla a tšwela pele
le gobolêla sethoka, mowe ba goleka ka
maatla gore ba bolêlê ~~set~~ sesotho, mot-
hoka a seke a kwa, kgoši ya ba ya mo-
tia ba napa ba motlema, ke moka a
ncha pudi ya gotlemolla, bare a bolê-
le, a tšwela pele le gobolêla sekwapu.

810

K34/82 143

Le kgotla la re go Kgoši re ka seke ra kgona go sekisa ditaba tše Kabaka la gore a re kwane nae ka dipolêlô.

Kgoši le motseta wa gagwe batloga le Matšitšane buiša molato Molopeng (Leysdorp) ba fihla ba bega ditaba, Komosasa yo we ba goba bare ke Motswapo e mogêla ditaba. A ba beêla letšatši are ka tsatši la gore letle, ke moka Komosasa a roma le pêdisa la goya gobitšâ Mokhabêla are batle le marifi a bôna a dikgomo wena le pêdisa o ê o bale dikgomo tšâ Mokhabêla o bône gore dikae le kgomo tšâ Matšitšane e ya a dira byalo.

Letšatši la fihla la gore baê molopeng ba ya ba fihla, ke moka ke M Komosasa are go Kgoši a ditaba digošitile ka mkgwa mang, Kgoši yare ka bakka la maleme, are kwane dipolêlong, Kabaka la gore sethoka a ke setsebe.

Matšitšane bolêla, Matšitšane are morena nna ke lla ke kgomo yaka yêna Mokhabêla o bolaele kgomo yaka. Keile gobôna ke sa e bône ka gae, ka reka

810

K34/82

144

gabane ke pōō ke swanetš'e go tšama ke
nyakêla mašakeng, ka sepela le mašaka
kaba ka fihla šakeng la ga Mokhabêla ge
ke butšiša badiši gore naa e šu la bōna
pōō ya gešu bahlankana bare e be elega-
namo byalo bopapa baibolale bošego. Mor-
ena ke ga ke hwetšana mokgapa wa yōna
ka mafuri ga motše. Byalo ke butšiša
Mokhabêla a mphetola ka gore ke kgomo
ya gaywe.

Mokhabêla wa moganetša, Mokhabêla
are a wa o ntwere ga gona seketla
go sebolêla. Komosasa are golukile
lena boêlang gae, Mokhabêla o swanetš'e
goya kgolegong kgwedi tš'e tharo gaboya
o swanetš'e go tlilo ncha kgomo e we.
Kgoši yare morena, kgomo e tšošu ke e
ngwe kgomo. Ke goreng, ke gore ge
motšo aile a bolaya kgomo ya motšo o
swanetš'e goncha kgomo a goma a ncha
kgomo ya gogapa eia ke kgomo tš'e pe-
di. Komosasa are diakwala ke moiša
kgolegong, ke gona ele kgomo e ngwe ge
a le mowe kgolegong. Kgoši ya dumela-

na le mantšu a Komosasa. Ba boêla gae Mokhabêla a ya kgolegong Iswane kgwe-
di tšela tša go bolêla ke morena Komosasa
a se goboya a ncha kgomo a fa Matšit-
šane molato wa fêla.

Kgomo ke motho a yo tšwini, ka gobane mo-
tho le yêna o ka nore ke noši ke a molaya
yaba diên a ka mese dia gobôna.

Le kgotla la mošate, ditaba dinobolêlwa
byalo ka makgotlaneng a manyane, fêla gona
ge o ile wa nyatša ka hlolô ya kgošana ya
gago, mowe ditaba tša ya tša gaja, ba gobêla
tefô ekgolo. Kgošana byalo ka ge etla tšwella
ya thôma golaudiša ka mokgwa o oilego
a hlola molato a ba a bolêla le gore ke ile
ka botša mokete gore a lefe, byalo a gona
ka manganga a gagwe. Na ke ile ka
motša gore a nche kgomo le pudi byalo
a gona ke molato wa mudi. O hlagiša
mantšu a a ka hlolo ya gagwe ka morago
gamo ba fapanie ba šetše ba laudišitše
mantšu a bôna.

Byalo ka Molato wa Dkhweša Man-
zo le mosadi wa Sekibakiba Magomane

K34/82 146

810
Sekibakiba o be aile makgoweng, mosadi a
 šala a ba lempa, byalo ge monna a fihla
 a hwetsana gore mosadi ona lempa. A bu-
 tšiša mosadi gore naa selo se o sefile ke
 mang, mosadi are ke imišitšē. Ke Akhwera
Manaso. Sekibakiba a roñ-ēla gobu-
 tšiša Manaso gone ke kwa mosadi wa
 ka ore wena o moimšitšē. Manaso
 a fetola sebaka ka gore taba e we a ke
 tsebe, Sekibakiba are golukile sepela
 wena sebaka o motšē a tle a ganetsā-
 ne le mosadi mohlomong monna yo we
 ona le ~~h~~ nnete byalo ka ge modirō owe
 ele modirō wa batho kababedi fēla.
Manaso oile a fihla motšē waga Mago-
mane a fihla are ke fihlile baga Mago-
mane byalo baga Magomane bare go mos-
 adi, monna yola otšile a pa ke yēna goba
 a se yēna ore batsē. Mosadi are ke
 yēna. Byalo o ka motšā fēla magomane
 se gobitšētšā mosadi yo ore morwalo o,
 o file ke wena, o tla theletšā le wena
 o moganetsē ge mosadi a bolēla maaka
 rena kere na ditsebe.

Mosadi ⁸¹⁰ a thōma gobotšā monna, are lama-
 thōmō monna yo oile a hwešana ke faga
 bušwa, byalo, are gonna re hlalélē ka re
 go monna rena re bolaya ke ditlala, yaba
 gona le mapoto, are go yēna gona le matleke
 a ngwana a dikele, monna a bolēla gore
 ke tšōna tšā goja. Ka motšencha ka ny-
 wakong ka mofa mapoto awe. Ka morago
 ke ge a bolēla polētō ya gore ke nyaka go-
 re ebe wena mogwera waka. Tšatši le
 we keile ka gona, monna a tšwela pele
 gore ka tšatši le lengwe ka hlakana naē ke
 e ya mašemong a mpošā taba e we ka
 bōna gore monna a bolēla a holefetšē, ka
 motšā gore monna waka a katla a fap-
 ana le nna ka gobane wa bōna gore ngwana
 ke yo mogolo, le gona ke bile ke moduletšē.
 Monna are ge molato o ka hlaga molato kewa
 ka nna ke tla lefa. Ke ge ko madumēla re
 šōma mošōmō o we wa banna leba-
 radi. Ka morago ke ge go hlaga taba e, en-
 ya pele ga mowe oile a mpha mašeleny
 a mahlang, a go kwana le nna, nna
 ka ncha pheta ya nka ka mofa. Ebe re

810

K34/82 148

sa rōbalane le fokeng tsātsi le lengwe le
le lengwe e be a fēla a etla hangwathong.
Byalo mohlantšha o la ke fetago ke kgwedi ke
ile ka motšā gore ke fe tile ke kgwedi byalo
a ka ke morugile, yaba ke moka monna o
napile a tloga. Ke moka nna ke feditšhe
mowe.

Bare ke tsāna tsēwe Manaso, Manaso
are dilō kamoka mosadi yo o bolēla maaka,
nna a ke mobebe. Bare naa letšātsi ka
letee e šu oke o eya are a iwa le mo-
hla ka otee. Ke ge megatšā mosadi a-
re golukile nna a ke na maka ke kuwe
mosadi, ka goriale mowe ke fetēla pele ka
leina la gago. Manaso are golukile nna
a ke mobebe.

Mašomane a iša ditaba kgorong yaga M-
ašumu ke moka mašumu a mogēla ditaba
a ba botšā gore ka tsātsi la gore re swane-
tšhe go gahlana kgorong. Letšātsi lewe la
fihla. Bathōma go tšena molato, mosadi
a laudisā byalo ka pele ge basale ka
gae, monna wa sehlōtlōlō a mogana
byalo ka ge a baganēla ka gae. Byaloleky-

810

K34/82 149

otla la re, byalo ka ge o gana o gana ka lefe
lentšū, are le akwa nna ke a lebotšā a ke mot-
ebe, gobolēla mabaka a mangwe ōna nka seke
ka tšeba. Byalo Masūmu are re botšē
monna yo we a moimishēgo Kagobane
re na rekwa mosadi are ke wena, are
nka seke ka tšeba, byalo ke mang yo we
a swanetšego go tšeba, monna a seke a
raba a nafetola ka gore mosadi a ke mo-
tšebe, Masūmu are mo we ke a gokwe
byalo ebe kere a raba potšō yanna, are mo-
we nka seke ka kgona go fetola kabaka
la gore a se nna ngaka.

Lentšū le we la ngaka leile la kgopišā mo-
vena Masūmu a ba a motia are areng
o ntana, bakeng sa gore o a rabē potšō,
monna are morena a ke tšebe selo. Masū-
umu are lekgotla le akwa monna yo o
nogana ka swele, ka gorialo mo we lena
ba ga Magomane le tšebe gore ditaba ditla
fetela mošate. Ke ge Masūmu le
Mamundi ba eya mošate gobega dita-
ba. Kgoši ya botšā motšeta gore botšā Ma-
sūmu a botšē batho bagagwe batleka

x

tsatsi la gore.

hetatsi le we kgoši a goba botša gore batle la fihla. Bahlakana lekgotla, ba lekgotla la ga Masumu kamoka baile baya lekgotling go kwa a gore molato wa mohuta o we ba o thlo-la ka mokgwa mang.

Ditaba tša tšena, byalo mosadi a bolêla ka ô-na mokgwa o la a tšwago a bolêla ka ôna. Manaso le yêna a nobolêla gogana. Phasuku Mohlabe a em êna a bolêla gore naa, o gane ka goreng wena monna wa ga Manaso are nna kere a ke motsebe, byalo ge o sa motsebe, lehono le rena a re tsebe gore mosadi o imišitšê ke mang, byalo mosadi ore ke imišitšê ke wena, mokhomong wena o na lehlaloganyo, ya gore mosadi o imišitšê ke mokete, o ka re botša monna are a ke tsebe, byalo mosadi le wena ke mang yo we a swanetšêgo go tseba a šita go a taba, lekgotla la re monna re na re gobôna phôšô ka bakka la gore mosadi ore ke wena o dirilego taba e, ke a kgolwa gore le wena o swanetšê go dumêla ge mosadi wa gago a ka gobo-

810

K34/82 151

tša gore mpa e keimisētšē ke mokete. Monna
 a aka a raba potšō. Byalo lekgotla la re, re
 gobōna molato, monna a gana gona thopeng,
 ke moka ba botšā Kgoši gore yo re mōna phō-
 šō monna yo wa ga Manaso, byalo o gana go
 ya topeng. Kgoši yare sepelanglo motlema
 ke moka ba motlema, lekgotla la palakana,
 ba ya ka gae lapeng la mošate, ebe gona le by-
 alwa tšatši lewe. A bafa byalwa banwa,
 e rile ka moriti, monna a kgowa mokg-
 oši a le kgomong, are, tlang ke le botšē, yo
 mongwe wa lekgotla a ya, are ore keng,
 monna are thōlō ya pholo e fetšā
 mebotō le mebotwana, ka goriale mowe ke-
 re thōlōff ya pholo e hwa ka miriti. Mo-
 nna a boetšā mantšu ga banna ba lekgotla
 ke moka ba botšā Kgoši, Kgoši yare wa
 kwala, byalo sepela o motšē gore ye mo-
 nna a ehwa o ton-ola dirite, motle-
 miwa are ke na lepudi kowa gae, ba
 motlen-olla, a ya mola ba nwago byalwa
 Kgoši ya mokgêla byalwa ka mokgwa o aka
 kgonago go fihlêla monna are ke lebugile
 ba bea segō ba tšea magane.

810

K34/82

152

Ka morago ba kwa monna a fetola magane, bare ka dipelo byalo boa motsena. Ele gore ge a yo tsena mowe magane ng oile are. monna ke sekgate komeng wa tsena ba modumêla, a tsêa nabo magane ka mokgwa o a ka kgonago.

Ka morago Kgoši ka noši ya mutšisa gore a monna wa ga Manaso o motšumi, are ke nna yêna morena, are ke kwa ge ore t'holo ya pholo e hwa ge letšiki le dikêla, motho yo mongwe le yo mongwe wa motšumi; seema se we a se lebale. Monna ge a tile o byalo, byalo o be o fogana ele gore mosadi wa motseba, monna are mosadi ke a motseba, byalo mokgô wa gagwe a fete monna. Ke kabana le we ka goba ke gana ka lona. Kgoši yare gale ge mosadi a ka gošupa gore ke wena o nkimišitšego goja gona le banna baba ngwe ba we o fêlago o bôna ba sepelanaî, byalo mo gare ga banna a šupa wena ke gore monna yo a monyakago ke mang, ga ke butšisi Manaso fêla ke butšisa lena banna. Banna ba bolêta gore motho yo a moratago ke yola a mušupi-

810

K34/82

153

le go, ka gobane ke moka yo mongwe le yo mongwe o tla tseba gore moadi yo ke mokgatse wa mokete. Monna wa ga Manaso molato a godi setluelela le gona a se chwenne ke motho. O swanetše go ncha kgomotšepedi le pudi tše pedi Manaso a dumela a lefa molato wa fela.

Kgoši ge lekgotla le seka melato, a e ba gona lekgotleng, bona bare go seka melato ke moka baya ba mega gore molato se seki le ka mokgwa o, se bone mokete phōšō ka mokgwa o le o, ke moka a bolela gore sepela lo motsā a nche seketse.

Phêthêyō, ka hlolō ya polaō, ge motho a hlolwetše go bolaiwa, ba swanetše go romela Masete le Matumu Magakala go ba batsa molato wa motho yowe, ke moka ba magakala kgoši e romela masogana, ge ba fihla ke bona ba bolayago motho yo we. Motho a nobolaiwa fela o bolaiwa ge a loile.

Matuputupu Byang go kwagala gore lekgotla le kile lane le moahlatshe, le mone phōšō, bare go yēna o swanetše go yuma

810

K34/82

154*

sepeng a dimpya, ke gore bonyela mpya a
 le a mpea mane, lekgotla la mofidiša bare
 gayēna o rogane, ba molifiša ka pudi tše
 pedi pele gagore a lefe molato wagagwe.
 Ka morago kemoka a lefa molato o we ba
 moahlotsēgo.

ends

810

all typed.

Mokgabadi

t